

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

***HOSPODÁŘSKÁ KRIMINALITA A JEJÍ VÝVOJOVÉ TRENDY
V OKRESE LIBEREC***

***ECONOMIC CRIMINALITY AND ITS TRENDS IN THE
DISTRICT OF LIBEREC***

Autor:

Josef Plachý

U Obchodní komory 1323/6

460 01 Liberec

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Píša

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
68	1	11	15	18	1 + 1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 30.4.2008

Zadání bakalářské práce

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé závěrečné práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li závěrečnou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Závěrečnou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím závěrečné práce a konzultantem.

V Liberci dne:

Podpis:

Poděkování:

Děkuji všem za pomoc při psaní této práce, zejména za významnou pomoc vedoucímu práce panu PhDr. Vladimíru Pišovi za jeho podmětné rady a metodickou pomoc při vedení mé bakalářské práce. V neposlední řadě také děkuji své manželce Šárce za toleranci.

Název bakalářské práce: Hospodářská kriminalita a její vývojové trendy v okrese Liberec

Název bakalářské práce: Economic criminality and its trends in the district of Liberec

Jméno a příjmení autora: Josef Plachý

Akademický rok a odevzdání bakalářské práce: 2007/2008

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Píša

R E S U M É

Problematika hospodářské kriminality v poslední době prudce nabývá na významu, neboť počet těchto trestných činů neustále stoupá. Alarmujícím faktorem je však výše škod způsobená tímto druhem trestné činnosti.

Neustále dochází k novým a novým způsobům páčání této trestné činnosti, na které stát nedokáže dosti správně reagovat. Nebezpečným faktem je i dosti často pozitivní vztah veřejnosti k tomuto druhu kriminality. I zde je nutné začít s prevencí a pokud sítém projde část trestné činnosti hospodářského charakteru, tuto co nejefektivněji stíhat a odhalovat a její pachatele trestat. Jen tak se dá hospodářské kriminalitě čelit.

Cílem této práce je popsat tuto formu kriminality, zjistit sociodemografické charakteristiky pachatelů trestného činu podvodu za posledních 5 let a postihnout tak vývojové trendy.

Klíčová slova: kriminalita, hospodářská kriminalita, vývoj hospodářské kriminality, trestní právo, prevence kriminality, kriminální jednání, osobnost pachatele, trestný čin, motivace, prevence, úvěrový podvod, výsledky, návrhy opatření.

S U M M A R Y

The issue of economic criminality has lately become very significant because the number of these criminal offences keeps growing. What is more, the value of damage caused by this kind of criminal activity is an alarming factor.

New and new methods of practice of this criminal activity occur constantly and the state is not able to react resiliently enough. The positive relationship of public to this kind of criminality is a dangerous factor, which appears quite often.

It is necessary to start with prevention in this sphere and if a part of criminal activity of the economic character is sifted through the sieve, it must be prosecuted as effectively as possible and its offenders must be revealed. Only in this way it is possible to face up to the economic criminality.

The aim of my thesis is therefore to describe this form of criminality, detect sociodemographic characteristics of criminal fraud offenders in the last five years and present developmental tendencies.

Key Words: Delinquency, Economic Criminality, Development of Economic Criminality, Criminal Law, Prevention of Criminality, Criminal Behaviour, Personality of Offender, Criminal Act, Motivation, Prevention, Loan Fraud, Results, Suggestions for Precautions.

1 Úvod.....	8
2 Vymezení pojmu hospodářská kriminalita.....	10
2.1 Charakteristické rysy hospodářské kriminality.....	11
3 Příčiny hospodářské kriminality.....	15
4 Vývoj hospodářské kriminality	18
4.1 Vývoj trestního práva.....	20
5 Struktura zjištěných hospodářských trestných činů v ČR	21
5.1 Trestná činnost podvodu	23
6 Úvěrový podvod.....	26
6.1 Poskytování úvěrů.....	26
6.2 Kriminální situace na úseku úvěrových podvodů	27
6.3 Charakteristika trestné činnosti v oblasti úvěrových podvodů v ČR	28
6.4 Formy a způsoby páchaní úvěrových podvodů.....	29
7 Hospodářská trestná činnost v okrese Liberec	32
7.1 Okres Liberec, jeho specifika a hospodářská trestná činnost páchaná na jeho teritoriu	32
7.2 Kriminogenní faktory v okrese Liberec	33
7.3 Vývoj trestného činu úvěrový podvod v okrese Liberec.....	36
8 Osoba pachatele hospodářské kriminality	38
8.1 Motiv pachatele.....	41
9 Prevence hospodářské kriminality.....	43
10 Praktická část.....	45
10.1 Úvod do praktické části.....	45
10.2 Cíl a předpoklady práce	45
10.3 Popis průzkumného vzorku.....	46
10.4 Metodika průzkumu	46
10.5 Popis výsledků průzkumu	47
10.6 Vyhodnocení předpokladů	61
11 Závěr.....	63
12 Navrhovaná opatření	65
13 Seznam použitých zdrojů	67

Seznam použitých zkratek

CERD-	centrální registr dlužníků
ČR -	Česká republika
MV ČR-	Ministerstvo vnitra České republiky
OČTŘ-	orgány činné v trestním řízení
Odst -	odstavec
Písm -	písmeno
RVHP-	Rada vzájemné hospodářské pomoci
Sb -	Sbírky
SKPV -	Skupina kriminální policie a vyšetřování
TČ -	trestný čin
Tr.z -	trestní zákon

1 Úvod

Jako hospodářská kriminalita je nejčastěji označována trestná činnost páchaná v oblasti ekonomiky a podnikání. Je to trestná činnost, která poškozuje nebo ohrožuje hospodářskou soustavu, systém ekonomických vztahů mezi podnikateli a dále práva nebo oprávněné zájmy všech hospodářských subjektů včetně státu. Jedná se o trestnou činnost, která je ve své podstatě nenásilnou, způsobuje však obrovské škody, a to nejen materiální. Svým ekonomickým a sociálním dopadem působí na vnitřní stabilitu státu. Značná část jejích projevů je složitým občanskoprávním, ekonomickým a trestně právním problémem, jehož řešení vyžaduje speciální odbornost, zdokonalování znalostí u pracovníků příslušné státní správy a orgánů činných v trestním řízení.

Hospodářská kriminalita je od roku 1989 stále aktuálním a diskutovaným tématem. Tato aktuálnost vyplývá ze změny společnosti a z nastolení tržního hospodářství, které vyvolaly spoustu problémů a otázek, které do té doby nebyly známy. Bylo nutné přizpůsobit právní úpravu, prohloubit právní regulaci v civilně právní oblasti, bylo nutné vytvořit vhodné ekonomické prostředí a transparentní ekonomický prostor s danými zárukami a pravidly svobodného a volného trhu a podnikání. S tímto souvisela i nutnost vytvořit nezbytný právní rámec včetně trestněprávního postihu hospodářské trestné činnosti. V trestním zákoně se proto objevují nové skutkové podstaty trestných činů, neboť stát reflektoval na nové problémy, které se objevovaly v souvislosti s podnikáním a vývojem ekonomiky. Chybějící základní právní úprava byla využita bohužel i k páchání trestných činů jako podvody, úvěrové podvody, nelegální převody velkých finančních obnosů z jedné společnosti do druhé, krácení daně, přivádění společností do konkurzu atd..

Cílem této práce je popsat tuto formu kriminality, zjistit sociodemografické charakteristiky pachatelů TČ podvodu za posledních 5 let a postihnout tak vývojové trendy.

Konkretizace cíle

Cíl této práce je specifikován takto: popsat tuto formu kriminality s postižením vývojových trendů, zjistit sociodemografické charakteristiky pachatelů trestného činu úvěrový podvod na území okresu Liberec za období 2003 až 2007.

Pokud chceme s hospodářskou kriminalitou účinně bojovat, je třeba ji nejprve popsat a zabývat se příčinami, které vedou k této kriminalitě. Této problematice jsou věnovány následující kapitoly, které se zabývají vymezením pojmu hospodářská kriminalita, jejím popisem a příčinami. Čtvrtá kapitola je zaměřena na vývoj hospodářské kriminality a vývoj trestního práva. Klíčová je novela trestního zákona z roku 1997, která rozšířila §250 Tr.z. a od 1.1.1998 je proto možné postihnout větší množství podvodných jednání zejména v bankovní sféře a kapitálovém trhu. Novela se dotkla celého trestního zákona a je nesporným důkazem toho, že pachatelé trestných činů umějí využít jakékoli mezery v právní úpravě. Pátá kapitola je věnována struktuře hospodářských trestných činů v ČR a trestnému činu podvodu. V posledních letech je zaznamenán dynamický rozvoj všech forem páčání podvodů zejména pak v oblasti úvěrových podvodů, které je věnována kapitola šestá. Sedmá kapitola je zaměřena na hospodářskou trestnou činnost v okrese Liberec, na její specifika a vývoj. Pokud chceme účinně uplatňovat prevenci, je třeba se také zajímat o osobnost pachatele, kterou lze považovat za určitou dispozici k protiprávnímu jednání a motivaci pachatele za spouštěč takového jednání. Touto problematikou se zabývá kapitol osmá. Devátá kapitola je zaměřena na preventivní opatření, která by měla vést k účinnému snížení této kriminality.

V praktické části se budeme zabývat samotnými pachateli trestného činu úvěrový podvod, se kterými se setkávám ve své praxi. Cílem průzkumu bude vyvrátit nebo potvrdit hypotézy a zjistit některé skutečnosti, které mají vliv na hospodářskou kriminalitu.

Použitými metodami budou explorace dostupných dat, vyhodnocení analýz a spisových materiálů. Pro práci budou využity statistiky policie ČR.

2 Vymezení pojmu hospodářská kriminalita

Pojem hospodářská kriminalita je velmi často používán, ale dosud se nepodařilo sociologům či kriminologům srozumitelně a vyčerpávajícím způsobem stanovit obecnou definici pojmu hospodářská kriminalita. Odborníci z řad teorie práva se v této definici rozcházejí i co do zahrnutí jednotlivých forem. Stanovit obecnou definici tohoto pojmu není tedy zcela jednoduchou záležitostí.

Pro účely této práce se přikláním k obecné definici, kdy lze říci, že je to trestná činnost ohrožující zájmy subjektů v oblasti ekonomické a majetkové. Hospodářská kriminalita je ve své podstatě kriminalitou nenásilnou, avšak s mimořádným sociálním a ekonomickým dopadem na vnitřní stabilitu státu. Podle některých autorů hospodářskou kriminalitou rozumíme „zaviněné, společensky nebezpečné jednání popsané ve zvláštní části trestního zákona, poškozující nebo ohrožující hospodářský pořádek, systém ekonomických a souvisejících právních vztahů, jejich fungování, práva a oprávněné zájmy subjektů těchto vztahů.“¹

Hospodářská trestná činnost je užší pojem než pojem hospodářská kriminalita. Hospodářská kriminalita má své projevy v různých oblastech, a proto ji vnitřně členíme na trestné činy celní, daňové, bankovní, úpadkové apod.

V trestním zákoně je hlava druhá zvláštní části trestního zákona nazvána „Trestné činy hospodářské“. Z trestněprávního hlediska by tedy bylo možno hospodářskou kriminalitu definovat výčtem trestných činů uvedených v hlavě druhé trestního zákona. Většina těchto trestných činů však byla definována a do trestního zákona začleněna v době centrálně plánovaného hospodářství, a proto v současné době již zdaleka výčet těchto hospodářských trestných činů neodpovídá současné skladbě trestných činů, které v praxi přímo napadají nebo ohrožují hospodářství. Do hospodářské kriminality tedy řadíme nejen trestné činy uvedené v druhé hlavě zvláštní části trestního zákona, ale i trestné činy spojené se specifickými formami podnikání nebo specifickými činnostmi vyplývajícími z postavení v zaměstnání a naplňujícími znaky některých skutkových podstat uvedených v deváté hlavě zvláštní části trestního zákona.

¹ Chmelík, J., Hájek, P., Nečas, S.: Úvod do hospodářské kriminality, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2005, str. 17.

Změna společensko-ekonomických podmínek po roce 1989 se mimo jiné tedy projevila i ve změnách obsahu a forem hospodářské kriminality. V souvislosti se změnami, které naše ekonomika po roce 1989 prodělala, se objevují i nové formy trestné činnosti, které rozšiřují rámec hospodářské kriminality a tím ztěžují snahy o vymezení daného pojmu. V současné době existuje celá řada pokusů o vymezení pojmu hospodářská kriminalita z pohledu různých vědních oborů. Pro potřeby této práce budeme vycházet z vymezení pojmu hospodářská kriminalita, kterým označujeme trestné činy uvedené v hlavě druhé trestního zákona a trestné činy proti majetku uvedené v hlavě deváté, které svou povahou napadají či ohrožují ekonomiku ve své podstatě.

2.1 Charakteristické rysy hospodářské kriminality

Hospodářská kriminalita je charakteristická zejména tím, že způsobuje *obrovské finanční a hmotné škody*, které však nelze přesně vyčíslit, a to z toho důvodu, že policie šetří jen malou část hospodářské trestné činnosti. Policejní statistiky sice uvádějí škodu, kterou tato trestná činnost napáchala, ale je potřeba uvést, že to je jen škoda prošetřovaných případů, a tak slouží pouze k hrubému odhadu napáchaných škod. Vedle těchto finančních a hmotných škod dále způsobuje obrovské škody morální, negativně působí na důvěru lidí v politický a ekonomický systém, což v konečném důsledku poškozuje nejen ekonomiku, ale působí negativně i na hodnocení zahraničních investorů, kteří pak v důsledku nedostatečné ochrany ekonomiky považují investice v ČR za velice rizikové. Jako příklad zde můžeme uvést vytunelované investiční fondy, krachy cestovních kanceláří a pády několika bank. Samozřejmě všechny tyto aféry jsou v centru pozornosti všech médií, a tak občan ihned ví, že nemůže důvěřovat investičním fondům, bankám a dalším institucím, z tohoto důvodu tedy nebude ukládat svoje peníze do bank, nebude investovat do investičních fondů a klesne jeho důvěra v policii a soudy.

Dále je hospodářská kriminalita charakteristická *propojením s organizovaným zločinem*, což souvisí s obrovskými zisky, které z této trestné činnosti plynou. Tyto zisky jsou využívány k proniknutí na rozvíjející se zahraniční trhy, k se napojení na mezinárodní obchod a dále pak na kumulaci finančních zdrojů. Tyto zdroje poté slouží jako investice do ekonomiky dané země a legalizují finanční prostředky získané trestnou činností. Z pachatelů se tak postupně stávají vážení občané s nemalým vlivem na ekonomiku a politiku státu.

Dalším charakteristickým rysem je určitá *anonymita* této trestné činnosti. Pachatel a oběť nestojí při páčání této trestné činnosti přímo proti sobě, nejsou přímo zasaženy zájmy konkrétních osob. Poškozeny bývají firmy, instituce nebo stát. To, že způsobenou škodu uhradíme později všichni tím, že stát použije na úhradu vzniklých škod peníze ze státního rozpočtu, tedy peníze, které jsme tomuto státu dali ve formě různých odvodů a daní, není tolik „bolestivé“, jako když pachatel způsobí škodu konkrétní osobě, která náklady na odstranění škod nese sama.

S tímto souvisí i další charakteristická vlastnost a to je *nízká kriminální citlivost* ve vztahu k hospodářským trestným činům. Tato citlivost má vazbu nejen k již zmíněné anonymitě, ale hlavní podíl zde má doba před rokem 1989, kdy všechn majetek byl státní a tedy všech. V roce 1962 nabyt účinnosti trestní zákon č.140/1961 Sb., kde byly hospodářské trestné činy zařazeny do druhé hlavy zvláštní části trestního zákona, tedy hned za trestné činy proti republice. To dokládá, jakou pozornost ochraně socialistického majetku tehdejší politické a vládní orgány věnovaly. S tímto souvisely i poměrně vysoké tresty, jaké bylo možno za tuto trestnou činnost uložit. V této době byly nejčastěji postihováni pachatelé trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví spáchaného formou zmocnění se věci, dále krádeže prosté a korespondujícího přečinu. Ochrana socialistického vlastnictví, zejména před jeho rozkrádáním páchaným zevnitř vlastními zaměstnanci a mnohdy i vysokými funkcionáři, byla uplatňována jen výjimečně a účinnost byla zpravidla nepatrná. „Z toho lze tedy kromě jiného vyvodit, že již v počátcích budování socialistického státu, ale zejména v období tzv. reálného socialismu existovala pravděpodobnost vysoké latence hospodářských trestných činů. Nesporně k tomuto přispívalo i nízké právní vědomí občanů ve vztahu k ochraně socialistického majetku. Postih, zejména pokud šlo o závažnou hospodářskou trestnou činnost, byl v té době rovněž problematický a v případech, kdy šlo o významné funkcionáře, chyběla pravděpodobně i politická vůle k vyvození trestní odpovědnosti.“²

V této době tedy občané hospodářskou trestnou činnost brali jako něco, čím mohli dorovnat svoje nízké platy nebo pro vlastní potřebu opatřit zboží, které nebylo na prodejních k sehnání. Podniky i přes toto rozkrádání nadále plnily plán a tak vlastně odcizené zboží nikde

² Brabcová I. Hospodářská kriminalita z pohledu kriminologie, Praha 2001. str. 9.

nechybělo. Centrální plánování navíc někdy zcela zbytečně materiálem plýtvalo, a proto spousta pachatelů této trestné činnosti vnímala to, že odcizila v podniku určité zboží tak, že je vlastně zachránila před znehodnocením. Toto hodnocení přes určité změny tak trochu v občanech přetrvává.

Příznačným rysem hospodářské kriminality je její *vysoká latence*. Znamená to, že jde o kriminalitu skrytou, která se musí vyhledávat. „Je nutno říci, že se tato situace v tomto bodu oproti stavu před rokem 1990 velmi změnila a že tudíž i zde se setkáváme s větším počtem trestních oznámení, převážně ale u deliktů majetkového charakteru, kdežto u ostatních je zapotřebí operativně pátracích úkonů.“³ Latence je předpokládána zejména u porušování autorských práv, počítačové kriminality, podvodů a úplatkářství. V případě, že majitelé firem zjistí páčání jakékoliv hospodářské trestné činnosti ze strany svých zaměstnanců, snaží se s nimi nejdříve dohodnout o náhradě škody a poté je propustí. Tito zaměstnanci mnohdy nastoupí do jiné firmy a zde opět pokračují ve své trestné činnosti. Ze strany majitelů firem je takto jednáno z důvodu ochrany dobrého jména firmy nebo předešlé zkušenosti s délkou vyšetřování, kde v mnohých případech pro nedostatek důkazů pachatel není vůbec potrestán. V případě, že je trestná činnost dokázána, trest a náhrada škody přijdou mnohdy až po velmi dlouhé době. Zaměstnanci firem na druhé straně jen zřídka oznamují páčání hospodářské trestné činnosti ze strany majitelů a to z důvodu strachu o místo a nebo proto, že z této trestné činnosti mají nějaký užitek. Odhalování této trestné činnosti je tedy především závislé na aktivitě orgánů policie a jejích specializovaných složek.

Je zapotřebí říci, že se situace v tomto bodu oproti stavu před rokem 1990 velmi změnila a i zde se již setkáváme s větším počtem trestních oznámení. Tak tomu je především u deliktů majetkového charakteru, kdežto u ostatních je zapotřebí operativně pátracích úkonů.

Závěrem lze charakterizovat hospodářskou trestnou činnost *vysokou obtížností při odhalování a dokazování*. Tato obtížnost spočívá v tom, že vztahy v hospodářské sféře jsou upraveny celou řadou norem, a to především z oblasti živnostenského práva, občanského práva a správního práva. Tyto normy nejsou vždy zcela provázány a pachatelé tak využívají nedostatků v legislativě k tomu, aby se obohatili na úkor jiných osob, firem či státu. K této trestné činnosti často využívají celou řadu odborníků např. z oblasti ekonomiky nebo práva, kde díky obrovským ziskům tyto mohou odborníky velice dobře zaplatit. Páčání

³ Chmelík, J., a kolektiv. *Rukověť kriminalisty*. vydal: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. str. 391.

hospodářské trestné činnosti usnadňují i časté změny a úpravy legislativy a na to navazující problém s tím, že málokdo je ochoten připustit, že kromě jednání zákonného a morálního existuje na straně druhé i jakási přechodová zóna, v níž budou transakce možná nemorální a neslušné, ale ještě ne nezákonné. Samozřejmě každý, kdo byl obchodní transakcí nějak poškozen, se ihned cítí být automaticky podveden a požaduje po policii, aby neprodleně tento „podvod“ prošetřila a sjednala nápravu. V poslední době se takto rozmohlo jednání některých podnikatelů, kteří i když tuší, že nebyl spáchán trestný čin, podají podnět k prošetření tohoto trestného činu na policii nebo státnímu zastupitelství. Následné prošetřování ze strany policie způsobí, že dlužník v mnoha případech uhradí svoje závazky nebo alespoň přistoupí na splátkový kalendář. V případě, že po prošetření je konstatováno, že nedošlo k trestnému činu a věc je dle § 159a odstavce 1 trestního řádu odložena, může se takovýto podnikatel na prošetření ze strany policie odvolat u občanskoprávního sporu s tím, že všechny podklady jsou již ve spisovém materiálu. Policie v takovýchto případech je ze strany podnikatelů využívána jako nejlevnější vymáhací agentura na světě, což někteří podnikatelé otevřeně přiznávají. Na prošetřování hospodářské trestné činnosti se z důvodů její složitosti podílí celá řada přizvaných znalců a odborníků, kteří vypracovávají na základě požadavku policie různé znalecké posudky nebo provádějí u firem audity hospodaření. Tato činnost je zdoluhavá a finančně náročná, v neposlední řadě mnohdy vede k neúměrnému prodloužení trestního řízení, což je velice často negativně hodnoceno veřejností. To, že je hospodářská kriminalita stále poměrně vysoká, je způsobeno zejména tím, že společnost tyto trestné činy toleruje a jsou chápány pozitivně jako výraz určité schopnosti pachatelů nebo riziko podnikání.

3 Příčiny hospodářské kriminality

Mnohdy vyvstává otázka, proč po roce 1989 tak výrazně narostla kriminalita v oblasti hospodářské a majetkové. Po roce 1989 došlo v České republice k významným změnám společenským, politickým a ekonomickým, a tím i ke změně prostředí, ve kterém je páchána trestná činnost. Významnými faktory, které přispěly k nárůstu podvodných jednání, jsou politická situace, právní systém a právní vědomí, justiční systém, ekonomika, životní styl a otevření hranic.⁴ Jiní autoři vidí jako další kriminogenní faktory uvolnění a transformaci po roce 1989. Je to dáno zejména tím, že nebyl dostatečně vybudován vztah k soukromému majetku, nezaměstnaností a přítomností nedostatečné právní úpravy. Dalším významným faktorem je změna funkce peněz ve společnosti. Po roce 1989 došlo k transformaci ekonomiky, a to přechodem státního majetku do rukou soukromoprávních subjektů. Dělo se tak prostřednictvím velké a malé privatizace.

Peníze před rokem 1989 neplnily funkci kapitálu, který je nezbytný k rozvoji podnikání. Objevují se nové typy majetkové trestné činnosti zaměřené na získání kapitálu pro podnikání. Stát nebyl schopen umožnit přístup k materiálu a výrobním prostředkům, nesnadné bylo získání nebytových prostor, ale i úvěru od peněžních ústavů.

Z tohoto důvodu začalo docházet k nezákonnému získávání peněžních prostředků a materiálu ze zdrojů organizace, ve které zaměstnanec pracoval. Nedostatek zkušeností a nedostatečné právní vymezení bankovního dohledu nad peněžními ústavami často umožňovaly poskytování rizikových úvěrů, tedy úvěrů bez poskytnutí dostatečných záruk jejich návratnosti. Důsledky tohoto jednání se projeví až v dalších letech.

Nezaměstnanost způsobuje pocity bezvýchodnosti, přispívá k vzniku alkoholismu a narkomanie. Mnoho majetkových deliktů je pácháno osobami na hranici chudoby a osobami, jejichž sociální a ekonomický status se zhoršil oproti minulosti a ty pak svůj stav silně prožívají (důchodci, příslušníci etnických menšin, rodiny s dětmi).

Je tedy pochopitelné, že zásadní společenské změny a nový kurz společnosti k vytvoření demokratické společnosti byl provázen celou řadou kriminogenních faktorů, z nichž se mnohé promítly i ve sféře hospodářské.

⁴ Čírtková, L., Fialka, M., Hýsek, A., Jeleň, E., Kloubek, M., Racková, E.: Podvody, zpronevěry, machinace (možnosti prevence, odhalování a ochrany před podvodným jednáním), Praha, Armex publishing, s.r.o., 2005, str.46-49.

Jedním z nejvýznamnějších kriminogenních faktorů je **pohyb majetku**. Tento faktor je spojený nejen s nedostatkem zkušeností, důvěřivostí či lehkomyšlností a s propracovanými praktikami některých zájmových skupin.

Drobné a střední podnikatelské subjekty nebyly dostatečně připraveny na podnikání. Chyběly jim zejména zkušenosti se soukromým podnikáním, finanční kapitál a dostatečná znalost příslušných právních předpisů upravujících podnikatelskou sféru. V důsledku toho docházelo k trestným činům poškozování spotřebitele, krácení daní, k trestným činům neoprávněného podnikání, ale i k úvěrovým, fakturačním a jiným podvodům. Nezkušení podnikatelé se na druhé straně také mohli snadno stát obětí trestných činů jiných, zkušenějších podnikatelů. S nedostatkem zkušeností se nesetkáváme jen v soukromopodnikatelské sféře, ale bývá jednou z hlavních příčin bankovních a jiných podvodů namířeným proti finančním institucím.

Otevření hranic

V důsledku otevření hranic došlo ke zvýšení pohybu osob a zboží přes hranice, k rozsáhlým majetkovým přesunům, k zrychlenému vytváření trhu a kapitálu, ke vstupu zahraničního kapitálu do systému naší ekonomiky, který na tento přetlak nebyl dostatečně připraven. Současně vzrostl počet porušení celních, daňových a dalších hospodářských zákonů, došlo k pronikání struktur a aktivit organizovaného zločinu na naše území.

Příchodem cizinců, a mezi nimi také pachatelů organizovaného zločinu, objevily se nové způsoby páchání trestné činnosti. Přetrvávající tendenci z minulých let měla nedovolená směnářská činnost a po otevření hranic narostla poptávka po cizí měně. Boj proti organizovanému zločinu a boj proti praní špinavých peněz se stal mezinárodní záležitostí. S postupující dobou došlo i ke změnám ve struktuře hospodářské kriminality, docházelo a dochází k novým formám hospodářské trestné činnosti, které se stávají složitější a společensky závažnější.

Změny ve státním aparátu

Dochází k ustanovování nových orgánů státní správy, jako příklad můžeme uvést Živnostenské úřady, stávající úřady mění svou koncepci. V nedávné minulosti došlo k transformaci do nového uspořádání místní samosprávy spojené s vytvořením krajů a jejich úřadů. Na všech úrovních začíná působit nový personální aparát, který ovšem nemá vždy dostatek odborných znalostí ani potřebné praktické zkušenosti pro naplňování nové koncepce, jež dokonce v mnohých případech není ani příliš zdařilá.

Legislativa

Nedostatky v oblasti legislativy výrazně ovlivňují páchání hospodářské trestné činnosti. Zejména v počátcích, kdy zastaralé normy mnohdy pozbývaly platnosti a legislativní práce postupovaly pomalu, se stával právní řád chaotický a nepřehledný. Řada zákonů na počátcích zcela chyběla. Právní oblasti upravující jednotlivé úseky ekonomiky na sebe dostatečně nenavazovaly a nebyly sladěny ani s ostatními sférami práva, včetně práva trestního. V důsledku zavádění práva a standardů Evropské unie do našeho právního řádu dochází k duplicitě některých norem a schází potřebná judikatura.

Právní vědomí

Pokud se zaměříme na právní vědomí, zjistíme, že zde scházel kladný vztah ke státnímu majetku. Obcházení zákona a tunelování nebylo chápáno společností negativně. Bylo to způsobeno tím, že útoky směřující proti socialistické hospodářské soustavě a majetku v socialistickém vlastnictví nebyly v právním vědomí občanů vůbec pokládány za trestné. Neexistovalo tedy vůbec právní vědomí o tom, co je trestné ve vztahu k hospodářské kriminalitě. Po dlouhou dobu převažoval názor, že postih hospodářských trestných činů není nutný, protože by tímto byla omezována svoboda podnikání a nedotknutelnost vlastnictví. Dodnes existuje vysoká latence hospodářské a majetkové kriminality. Jeden z hlavních důvodů této vysoké latence je pravděpodobně to, že v řadě případů nedochází k poškozování jednotlivců přímo - resp. si neuvědomí, že se stali oběťmi hospodářské kriminality (například u daňových deliktů). Dalšími důvody mohou být nedůvěra občanů a poškozených v kompetentnost orgánů činných v trestním řízení a nedůvěra v to, že dojde k postihu pachatelů hospodářské kriminality vzhledem k jejich vysokému společenskému postavení. Tyto aspekty obecně snižují ochotu oznamovat uvedené druhy jednání.

4 Vývoj hospodářské kriminality

Před rokem 1989 u nás bylo hospodářství centrálně řízené, stát jako regulátor určoval množství i sortiment výrobků, a dokonce určoval i výrobce s přihlédnutím na naše zapojení do RVHP. Tento stav byl pro některé výrobce výhodný, protože jim zajišťoval odbyt zboží, i když svou kvalitou bylo na velmi špatné úrovni a na náročných, zejména západních trzích, prakticky neprodejné. Na druhé straně toto bránilo rozvoji a vedlo k situaci, kdy podnik, který měl dopředu naplánovanou výrobu, nebyl schopen pružně reagovat na situaci na trhu a tak se velice často stávalo, že výrobků, o které byl zájem, byl značný nedostatek a někde zase byl plný sklad zboží, které bylo zcela neprodejné. Za této situace poměrně dobře fungoval černý trh a živil celou řadu překupníků. Ve spoustě podniků byla činnost nákupčích v té době založena na známostech a přímých úplatcích pro různé zprostředkovatele a dodavatele.

Po roce 1989 se situace radikálně změnila a to prakticky ze dne na den, se zrušilo centrální plánování a začalo se hovořit o tržním hospodářství a tržní ekonomice. Čím méně o tomto pojmu bylo známo, tím více se termínem „tržní hospodářství“ zaštiťovali různí odborníci a ekonomika pod jejich vedením místo slibovaného strmého vzrůstu zaznamenala pomalý pád. V této době byl zaznamenán pád celé řady podniků, které byly až do této doby vnímány jako páteř našeho průmyslu, a občané tuto skutečnost těžce nesli. S tímto jevem se začala dostávat do povědomí občanů i nezaměstnanost, kterou do této doby nikdo neznal. Události, které změna politického režimu přinesla, se v té době odrážely ve všech odvětvích života. Občané problémy v našem průmyslu vnímali v celkovém kontextu ekonomiky, který vlivem otevření se západním trhům a novým možnostem v podnikání nebyl zas tak špatný. Někteří ekonomové nepřipouštěli kritiku a zastávali názor, že tržní ekonomika je schopna sama bez zásahů a regulací zajistit prosperitu. Heslem dne bylo vybudovat tržní hospodářství, které bude fungovat s co nejmenším počtem zásahů státu. Co je ale principem tohoto tržního hospodářství? Podíváme-li se na vymezení pojmu do encyklopedie, zjistíme, že je zde u tržní ekonomiky uvedeno: „tržní systém – model ekonomické organizace společnosti založený na koordinaci lidí a jejich činnostech prostřednictvím cen, trhu, zisku, ztrát, vzniku a zániku firem, jež působí zejména v podmínkách dokonalé konkurence.“⁵

⁵ Ilustrovaná encyklopedie, Encyklopedický dům, spol.s.r.o. Praha 1995.

Podmínkou dokonalé funkčnosti je tedy koordinace lidí využívající určitých prostředků v dokonalé konkurenci. K tomuto se ovšem každá ekonomika musí propracovat, a to vzájemným působením cílených kroků v prostředí, které je za tímto účelem vybudované. Můžeme hovořit především o právním řádu společnosti, který musí stanovit jasná pravidla a podmínky, které budou dostatečně srozumitelné a především dosažitelné pro všechny občany. Ponechat u nás tedy veškeré dění v ekonomice na samoregulaci trhem nelze, protože dosud nebyly vytvořeny podmínky pro vzájemnou konkurenci a bez regulace tohoto prostředí by brzy opět vzniklo několik monopolních podniků, které by k dalšímu rozvoji a zajištění konkurenceschopnosti nic nenutilo. Firma, která za využití vstupního kapitálu, technologií a pružného vedení postupně likviduje svoji konkurenci a přebírá její výrobu, vyroste v obrovský kolos, který potom již nemůže na domácí scéně žádná jiná firma ohrozit, a tak si tato firma může pomalu a jistě diktovat podmínky na trhu, určovat ceny a záleží jen na ní, koho na tento trh pustí. Z tohoto je tedy zřejmé, že stát musí mimo jiné plnit i funkci regulátora vývoje společnosti, kdy cílem je regulovat tento vývoj takovým směrem, který je vhodný pro co největší část společnosti. Je tedy otázkou, do jaké míry má stát zasahovat do oblasti hospodářského života a jak má regulovat trh, aby tato regulace byla co nejefektivnější, neomezovala hospodářský vývoj a přitom účinně chránila občany a organizace před pachateli hospodářské trestné činnosti.

Tím, jak se hospodářská kriminalita vyvíjí, mění se současně prostředky ochrany ekonomických vztahů. Tato ochrana je zabezpečena mimotrestní právní úpravou. Trestněprávní ochrana ekonomiky působí podpůrně. Stát si ponechává kontrolu nad výkonem podnikatelské aktivity, stanoví pravidla a podmínky pro výkon podnikatelské aktivity. Prostředky ochrany ekonomiky by měly být efektivní. Základem by měl být i odborný výcvik příslušníků orgánů policie.

S postupující dobou došlo i ke změnám ve struktuře hospodářské kriminality, docházelo a dochází i k novým formám hospodářské trestné činnosti, které se stávají složitější a společensky závažnější (to můžeme v poslední době vidět například u trestného činu zkrácení daně). Pachatelé jsou kvalifikovanější, jsou to osoby se společenským postavením, které jim umožňuje spolupracovat s právníky a díky nejednoznačnému výkladu využívat mezer v legislativě.

V případě majetkové kriminality se vytváří organizované skupiny osob, které se věnují majetkové trestné činnosti profesionálně a které ze zisku takové trestné činnosti uhrazují své životní potřeby. Jedná se o deklasované recidivní živly, které páchají majetkovou trestnou činnost organizovaným a odborným způsobem.⁶

4.1 Vývoj trestního práva

Aby mohli být účinným způsobem postihovány nové formy v oblasti páchaní hospodářské kriminality, je zapotřebí na tento vývoj reagovat novelizacemi trestního zákona. Novelizacemi jsou přijímány nové skutkové podstaty, které reagují na nově vzniklý okruh potenciálních pachatelů, kteří se před novelizací pohybovali na pomezí mezi legálním a nelegálním jednáním. Jako příklad snahy zákonodárce lépe postihnout hospodářskou kriminalitu můžeme uvést novelizaci trestního zákona z roku 1997, kterou byly začleněny do hlavy druhé trestního zákona, trestné činy o stavu hospodaření a jmění (§ 125 trestního zákona), porušení povinnosti v řízení o konkurzu (§ 126 trestního zákona), vystavení nepravdivého potvrzení (§ 129 trestního zákona), ustanovení k trestným činům proti měně (§ 143 trestního zákona), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení, na zdravotní zabezpečení a příspěvku na státní politiku (§ 147 trestního zákona).

Touto novelizací trestního zákona bylo rovněž provedeno rozšíření trestního postihu i na další formy podvodného jednání, které sice bylo obecně trestné jako trestný čin podvodu podle § 250 trestního zákona, ovšem bylo velmi komplikované na prokázání. Jedná se o trestné činy pojistného podvodu (§ 250a trestního zákona), úvěrového podvodu (§ 250b trestního zákona). Následnou novelizací z roku 2000 byla přijata skutková podstata trestného činu předlužování (§ 256c trestního zákona). V následujících letech byly přijaty další skutkové podstaty, v kterých lze spatřovat snahu zákonodárce postihovat kriminalitu poškozující životní prostředí a společensky škodlivá jednání např. legalizace z výnosů trestné činnosti (§ 252a trestního zákona).

⁶ Kuchta, J., Válková, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. str.37.

5 Struktura zjištěných hospodářských trestných činů v ČR

Máme-li hovořit o struktuře nebo skladbě hospodářských trestných činů, musíme uvést, že tato se rok od roku mění, změny však nejsou příliš patrné. Některé trestné činy se vyskytují v nepatrném počtu, jiné zase pravidelně v počtu případů vedou.

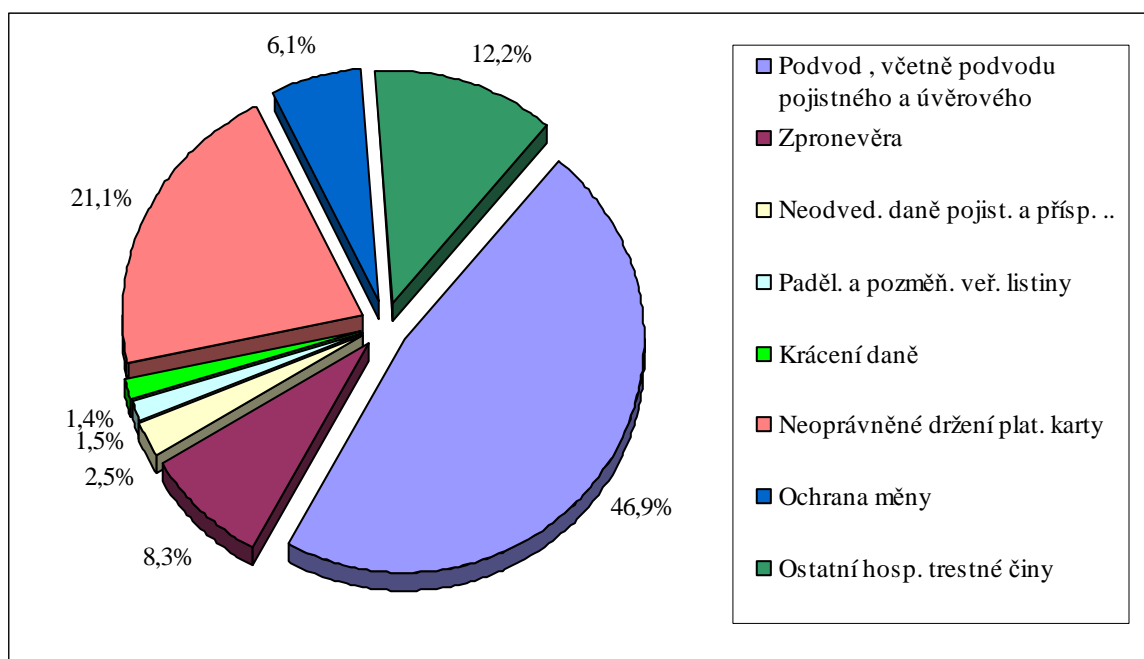
Nejčtenějšími trestnými činy v posledních letech jsou podvody, následuje neoprávněné držení platební karty a poté další trestné činy. Frekvenci těchto jednotlivých forem hospodářských trestných činů ovlivňují jednak podmínky, které umožňují tuto trestnou činnost páchat, a dále též policie svým zaměřením.

K podmínkám můžeme jako příklad uvést snahu některých peněžních ústavů leasingových společností přiblížit se k zákazníkovi a v rámci maximálního urychlení a zjednodušení vyřízení pronájmu nebo prodeje věci požadovat po zákazníkovi místo ručitele a potvrzení o výši příjmu pouze čestné prohlášení. Spousta zákazníků po zjištění, že lze pomocí těchto společností pronajmout věc nebo pomocí úvěru nakoupit bez prokázání dostatečného finančního zajištění, této nabídky využije k vlastnímu obohacení. V daném regionu tak stoupne trestná činnost, která s tímto souvisí. Toto ovlivňuje i práci policie, která musí na tyto kroky poměrně rychle reagovat, což v některých případech znamená učit se nové věci a tyto poté prosazovat. Více o struktuře zjištěných hospodářských trestných činů v ČR v roce 2007 vypovídá tabulka č.1 s grafem, (statistika vedená Policejním presidiem ČR).

Tabulka č.1 s grafem: Struktura zjištěných hospodářských trestných činů v ČR v roce 2007

Trestné činy	abs.tr.činy	v %
Podvod , včetně podvodu pojistného a úvěrového	17 830	46,9
Zpronevěra	3 160	8,3
Neodvedení daně,pojištění na sociální zabezpeč na zdravotní pojištění a příspěvek	948	2,5
Padělání a pozměňování veřejné listiny	553	1,5
Krácení daně	534	1,4
Neoprávněné držení platební karty	8 023	21,1
Ochrana měny	2 302	6,1
Ostatní hospodářské trestné činy	4 631	12,2

Graf č. 1

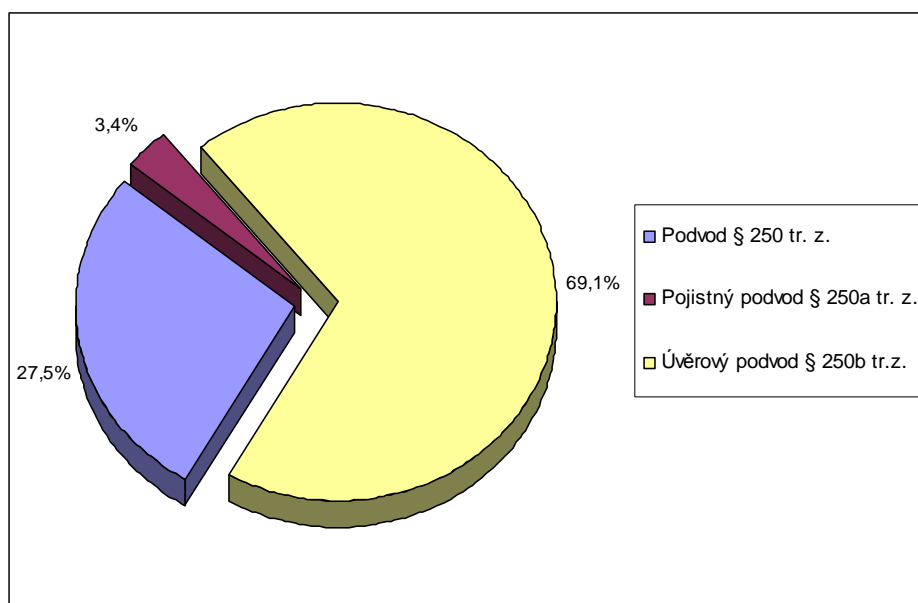
Z grafu je zřejmé, že v celkové struktuře hospodářské trestné činnosti je největší podílem zastoupen trestný čin podvodu § 250 trestního zákona (19 496 trestných činů, což je 48,1%), do kterého je dále zahrnut trestný čin pojistného podvodu § 250a trestního zákona, společně s trestným činem úvěrového podvodu § 250b trestního zákona. Jedná se o trestné činy proti majetku v hospodářské sféře, které jsou uvedeny v deváté hlavě zvláštní části trestního zákona.

Podíl těchto jednotlivých trestných činů podvodů na celkovém počtu trestných činů podvodu znázorňuje tabulka č.2 s grafem.

Tabulka č.2 s grafem: Podíl jednotlivých trestných činů podvod na celkovém počtu trestných činů podvodu v ČR v roce 2007

Trestný čin	abs. počet	v %
Podvod § 250 tr. z.	4 953	27,5
Pojistný podvod § 250a tr. z.	582	3,4
Úvěrový podvod § 250b tr.z.	12 295	69,1
Podvod celkem	17 830	100,0

Graf č. 2

5.1 Trestná činnost podvodu

Jak již bylo výše uvedeno, nejčtenějšími trestnými činy v posledních letech jsou podvody.

Trestný čin podvodu je zařazen v deváté hlavě zvláštní části trestního zákona, je tedy považován za typicky majetkový delikt a pokud hovoříme o podvodu v souvislosti s hospodářskou kriminalitou, půjde o případy, kdy je pachatel ve smluvním vztahu k právnické osobě.

Trestní zákon ve své novelizaci provedené zákonem č. 253/1997 Sb. Specifikoval podvodná jednání do tří následujících ustanovení, kterými bylo reagováno na prudký nárůst této trestné činnosti.

Podvod - § 250 tr.z.

- (1) Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu nikoli malou.

- (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo
 - b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný svobody následek
- (4) Odnětím na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu⁷

Pojistný podvod - § 250a tr.z.

- (1) Kdo při sjednávání pojistné smlouvy nebo při uplatnění nároku na plnění z takové smlouvy uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.
- (2) Stejně bude potrestán, kdo úmyslně vyvolá pojistnou událost, nebo kdo stav vyvolaný pojistnou událostí udržuje v úmyslu zvýšit škodu.
- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 na cizím majetku škodu nikoliv malou.
- (4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny
 - b) způsobí-li takovým činem na cizím majetku značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.
- (5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 na cizím majetku škodu velkého rozsahu.⁸

Úvěrový podvod - § 250b tr.z.

- (1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.
- (2) Stejně bude potrestán, kdo bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný účel.

⁷ ÚZ-Úplné znění. č. 580. *Trestní předpisy*. vydává nakladatelství Sagit a. s., 2007. str.58.

⁸ ÚZ-Úplné znění. č. 580. *Trestní předpisy*. vydává nakladatelství Sagit a. s., 2007. str.59.

- 3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu nikoliv malou.
- (4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
- a) spáchá-li uvedený čin v odstavci 1 nebo dvě jako člen organizované skupiny, nebo
 - b) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.
- (5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.⁹

Tato novelizace významně pomohla orgánům činným v trestním řízení v boji proti pachatelům nejrozšířenějšího trestného činu v rámci hospodářské trestné činnosti. Podvod tedy lze charakterizovat jako úmyslné jednání pachatele směřující k získání nějaké výhody za využití smyšlené legendy, padělaných - případně pozměněných dokladů, nabídky, která nebyla vůbec nebo jen zčásti realizovaná, dále neexistující záruky či slibu bez naplnění jeho podstaty. V minulosti byl tento trestný čin charakteristický jednodušší formou provedení, s rozvojem tržního prostředí a soukromého podnikání byl zaznamenán dynamický rozvoj všech forem páčání podvodů zejména pak v oblasti úvěrových podvodů.

⁹ ÚZ-Úplné znění. č. 580. *Trestní předpisy*. vydává nakladatelství Sagit a. s., 2007. str.59.

6 Úvěrový podvod

Skutková podstata úvěrového podvodu byla stejně jako u pojistného podvodu do trestního zákona začleněna novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 253/1997 Sb. v roce 1997.¹⁰ Zákonodárci takto reagovali, podobně jako u pojistných podvodů, na zvýšený počet podvodů směrem k bankám a jim podobným institucím. Sledovalo se tím rozšíření trestního postihu i na další formy podvodného jednání, které je sice obecně trestné (jako trestný čin podvodu podle § 250 trestního zákona), ovšem velmi komplikované na prokázání.

I tato trestná činnost má celou řadu forem a podobně jako u ostatních podvodů je hlavní snahou pachatele získat majetkový prospěch, v tomto případě nejčastěji hotové peníze.

6.1 Poskytování úvěrů

Poskytování úvěrů je sice jednou z hlavních podnikatelských činností bank, ale český právní řád nestanovuje, že poskytovat úvěry je vyhrazeno pouze bankám. Povolení k poskytování úvěru České národní banky je požadováno jen v případě, pokud se tímto předmětem zabývá banka, a proto věřitelem může být nejen banka, ale i každá právnická či fyzická osoba. Nemusí se jednat ani o podnikatele. Smlouva o úvěru se řídí obchodním zákoníkem bez ohledu na povahu smluvních stran. „Poskytování úvěrů z vlastních volných prostředků není právně omezeno a nevyžaduje povolení České národní banky, nejde-li o podnikatele, který je bankou. Poskytování úvěru je proto předmětem podnikání i dalších podnikatelských subjektů, nikoli jen bank, ale také např. spořitelních a úvěrových družstev, stavebních spořitelén, leasingových společností a dalších.“¹¹

V teorii i praxi se bankovní produkty pro krytí potřeb klientů dělí do tří základních skupin.¹²

1) Peněžní úvěry - což je skutečné poskytnutí peněz v hotovosti, nebo v bezhotovostní podobě. Hlavními druhy těchto úvěrů jsou:

- *kontokorentní úvěr* – krátkodobý úvěr poskytovaný na běžném účtu, zůstatek může přecházet do debetu, jeho maximální výše je dána dohodnutým rámcem; klient platí úroky;
- *eskontní úvěr* – je krátkodobý úvěr, který banka poskytuje prostřednictvím odkoupení směnky před její splatností;

¹⁰ Metodické doporučení k postupu policejních orgánů v trestním řízení pro trestný čin úvěrový podvod ve smyslu § 250b tr. zákona. vydal: Policejní prezidium ČR: Praha 2006.str. 1.

¹¹ Šámal, P., a kol., *Trestní zákon*. 6 vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. str.1497.

¹² Šámal, P., a kol., *Trestní zákon*. 6 vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. str.1498.

- *hypoteční úvěr* – je poskytován na investice do nemovitostí na území České republiky, na jejích výstavbu nebo pořízení;
- *spotřební úvěr* – je jakýkoliv úvěr poskytnutý soukromé osobě nebo domácnosti, který slouží k financování nákupu spotřebních předmětů, krytí spotřebních výdajů, pořízení nebo stavbě bytů a rodinných domů.

2) Závazkové úvěry a záruky - klient nezíská přímo likvidní prostředky, ale záruku banky, která se zavazuje splnit jeho závazek, jestliže tak neučiní klient sám.

3) Alternativní formy financování - klient získává finanční prostředky za určitých specifických podmínek.

6.2 Kriminální situace na úseku úvěrových podvodů

Obecně lze uvést, že od 1.1.1998 počet zjištěných trestných činů úvěrového podvodu výrazně stoupá. Charakter páchání trestné činnosti však nedoznal zásadní změny, dochází pouze ke zdokonalování forem jejího páchání jako reakce na opatření, která mají této trestné činnosti zabránit.

Praxe jako úvěrový podvod kvalifikuje i tzv. získání finančních prostředků na nákup spotřebního zboží (tzv. spotřebitelské úvěry). Typickými úvěrovými podvody jsou však podvodná uzavírání úvěrových smluv s finančními (bankovními) institucemi, na základě kterých získávají pachatelé velké finanční prostředky. Tato forma trestné činnosti je značně rozšířena, vykazuje vysoký stupeň společenské nebezpečnosti s jednorázovými vysokými škodami. Zatímco spotřebitelské úvěry jsou vcelku úspěšně odhalovány a stíhány, úvěrové podvody směřující do bankovního sektoru již vykazují poměrnou vysokou míru latence, a to zejména v případech, kdy úvěr získal podvodným jednáním dlouholetý a významný obchodní partner finanční instituce, která úvěr poskytla. V takovém případě nemají finanční instituce zájem, aby se vyšetřováním trestné činnosti zabývala policie či se o ní dozvěděla veřejnost, a proto se samy podílí na zakrývání této trestné činnosti a snaží se situaci řešit vlastními postupy. Velmi často je důvodem to, že situaci zavinili sami pracovníci finančních institucí svojí neznalostí nebo neodpovědností a v některých případech dokonce úmyslným jednáním za slíbenou odměnu.

Opět i zde dochází k uzavírání smluv na základě padělaných dokladů (přizpůsobování občanských průkazů, padělání živnostenských listů a výpisů z obchodních rejstříků), uvedení a doložení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů o ekonomické situaci žadatele do žádostí o poskytnutí úvěru, nadhodnocení zástav, provedení nedostatečného ručení, apod.

Je rovněž časté, že dochází k zamlčení podstatných údajů důležitých pro uzavření úvěrového obchodu a k použití finančních prostředků získaných na základě úvěrové smlouvy k jinému než dohodnutému účelu bez souhlasu věřitele.

V případech, kdy se jedná o čerpání dotací a subvencí na základě padělaných dokladů a nepravdivých údajů a jejich využívání k jinému než stanovenému účelu, umožňuje jejich páchání zejména nedostatečné prověřování a kontrola údajů předkládaných žadateli a taktéž i chybějící kontrola využití těchto poskytnutých finančních prostředků. V některých případech pracovníci finančních institucí za příslibem „provizi“ umožní získat finanční prostředky na základě uzavřené úvěrové smlouvy, přestože vědí o nepravdivých či hrubě zkreslených údajích (někdy dokonce sami pomáhají nepravdivé či zkreslené údaje dokládat), nebo zamlčují údaje při předkládání žádosti o úvěr, případně tiše souhlasí s využitím získaných finančních prostředků k jinému než sjednanému účelu.

Častým průvodním znakem těchto trestných činů je, že pachatelé získané finanční prostředky rychle utratí pro svoji potřebu, převedou je finančními machinacemi na nedobytný účet a zbavují se svého majetku. Jestliže soud vynese rozsudek ve prospěch věřitele, není možno zajistit výkon rozhodnutí vzhledem k nesolventnosti pachatele. Takto získané prostředky pachatelé využívají při trestním řízení k zajištění svojí obhajoby, najímají nejlepší obhájce, odborníky z různých oborů, využívají nejmodernější techniku a často pořizují na svoji obhajobu důkazy, které ve skutečnosti nikdy neexistovaly.

6.3 Charakteristika trestné činnosti v oblasti úvěrových podvodů v ČR

Nárůst nápadu trestného činu úvěrový podvod podle § 250b trestního zákona má za posledních pět let v České republice vzestupný trend (viz níže uvedená tabulka č. 1). Jak vyplývá z kriminální statistiky, došlo v roce 2005 k enormnímu nárůstu tohoto trestného činu, který představuje téměř 32 % z celkového nápadu hospodářské kriminality (v roce 2003 pouze cca 13 %). Tento stav byl ovlivněn zejména tím, že za uplynulé období došlo jednak k nárůstu subjektů poskytujících různé druhy úvěrů a dále k relativně snadné dostupnosti těchto „finančních prostředků“ širokou veřejností. Subjekty poskytující úvěry ve snaze získat

co nejširší klientelu, poskytují nabízené produkty prakticky „na počkání“, bez řádné prověrky jak identity klienta, tak i pravdivostí jeho informací uvedených v žádosti o úvěr. O těchto skutečnostech pachatelé vědí a úmyslně při sjednávání takovýchto smluv uvádějí nepravdivé nebo zkreslené informace o výši svého příjmu, předkládají padělaná potvrzení o svém zaměstnání nebo používají odcizené, ztracené nebo padělané osobní doklady.

Objasněnost tohoto trestného činu v rámci České republiky je relativně vysoká (83,9 % v roce 2007) a je to dáno charakterem této trestné činnosti, která je oznamována poškozenými finančními institucemi. V průměru způsobená škoda na jeden trestný čin představuje v roce 2007 částku 91736,- Kč (2006 částku 68021,- Kč, v roce 2005 částku 90547,- Kč v roce 2004 částku 112655,- Kč a v roce 2003 částku 138803,- Kč).

Tab. č. 3

Vývoj nápadu trestného činu úvěrový podvod dle § 250b tr. z., v ČR v letech 2003 – 2007

ROK	ZJIŠTĚNO CELKEM	OBJASNĚNO CELKEM	OBJASNĚNO DODATEČNĚ	STÍHÁNO OSOB	ŠKODA V TISÍCÍCH
2003	4 131	3 672	220	4 224	573 397
2004	5 652	5 137	100	5 755	636 727
2005	14 032	11 974	156	12 658	1 270 566
2006	13 814	12695	381	13 355	871 631
2007	12 295	11 034	339	11 135	1 127 906

6.4 Formy a způsoby páchání úvěrových podvodů

Formy a způsoby páchání úvěrových podvodů se v podstatě nemění, pouze se neustále zdokonalují na základě větších zkušeností a znalostí pachatelů a neustálého vývoje technických možností. Společensky nejnebezpečnější formou jsou podvodná jednání páchaná skupinami organizovaného zločinu. K páchání úvěrových podvodů je často využíváno i jiné trestné činnosti.

Signály možného úvěrového podvodu:¹³

- nejsou plněny platební závazky
- poskytnutá zajištění jsou prodávána
- žadatel inkasuje pohledávky v hotovosti nebo prostřednictvím jiného bankovního účtu

Formy podvodů:¹⁴

- podvodné žádosti o úvěr, dotaci či subvenci
- podvody související se zajištěním úvěru
- použití úvěru, dotace či subvence k jinému než určenému účelu

K páčání těchto forem úvěrových podvodů jsou pachatelé mnohdy budovány soustavy nepravdivých skutečností, které jsou často obsáhle a dlouhodobě plánovány (například vybudování husté sítě falešných firem, neboli „prázdných“ firem, vzniklých pouze pro tento podvodný účel). V některých případech jsou do podvodného jednání zapojeni právníci a daňoví poradci v roli, kdy vědomě či nevědomě doporučují podvodníka jako seriózního klienta. Pachatelé často po odčerpání poskytnutého úvěru nechávají právnickou osobu zaniknout, přičemž statutární orgány přestávají fungovat ještě před vypořádáním všech závazků v rámci likvidace nebo konkursu.

Nejčastější formou podvodné žádosti o úvěr je uzavření smlouvy na vlastní doklady s doložením padělaného, neplatného, či upraveného potvrzení o zaměstnání (jsou zaznamenány případy, kdy zajištění dokladu o příjmu bylo nabízeno na inzerát). Pachatel je předem smířen s tím, že pokud nebude poskytnutý úvěr hradit, bude jeho podvodné jednání odhaleno a bude za trestnou činnost postižen. Ve většině případů je pachatel při uzavírání smlouvy bez finančních prostředků a jakéhokoliv majetku. Zakoupené zboží prodává a veškeré finanční prostředky, které získal, utratí pro svoji potřebu (nákup alkoholu, cigaret, hra na automatech, životní styl neodpovídající příjmům apod.). Jestliže takovou formou jsou uzavírány spotřebitelské úvěry, pachatel se vystavuje postihu za trestný čin podvodu podle § 250 trestního zákona.

Pro úplnost je nutno uvést, že v praxi jsou zjišťovány takové způsoby jednání, kdy pachatel v elektronické podobě (zpravidla prostřednictvím internetu) vyplní formulář „*návrhu na uzavření smlouvy o poskytnutí úvěru*“, kde uvede své osobní a další požadované údaje pro

¹³Metodické doporučení k postupu policejních orgánů v trestním řízení pro trestný čin úvěrový podvod ve smyslu § 250b tr. zákona. vydal: Policejní prezidium ČR: Praha 2006.str. 14.

¹⁴Metodické doporučení k postupu policejních orgánů v trestním řízení pro trestný čin úvěrový podvod ve smyslu § 250b tr. zákona. vydal: Policejní prezidium ČR: Praha 2006.str. 14.

získání úvěru. Na tomto podkladě instituce poskytující úvěr zváží jeho přiznání a poté v listinné podobě sepiše s klientem konečnou verzi smlouvy o poskytnutí úvěru, která je stvrzena vlastnoručními podpisy.

V poslední době je zaznamenána i organizovaná forma trestné činnosti v oblasti tzv. spotřebitelských úvěrů. Podstata páčání této trestné činnosti spočívá v tom, že organizovaná skupina pachatelů (organizátorů) neoprávněně získává značné finanční prostředky prostřednictvím spotřebitelských úvěrů u peněžních ústavů, zejména u České spořitelny, a.s., a to zneužitím ekonomicky slabých nebo nepřízpůsobivých občanů (jedná se zejména o občany, kteří žijí na hranici životního minima, nezaměstnané, bezdomovce, osoby v minulosti již trestané, atd.), od kterých, pod různými sliby a záminkami, získávají osobní doklady a podpisy na úvěrových smlouvách s tím, že tyto osoby (organizátoři) získají podstatnou část takto získaných peněz. Samotní úvěroví dlužníci získají pouze nepatrnou část, nebo dokonce peníze nedostanou vůbec.

V mnohých případech pachatelé tyto osoby, úvěrové dlužníky, vybaví padělanými doklady, jako např. fiktivní potvrzení zaměstnavatele o příjmu v požadované výši, fiktivní potvrzení o pobírání různých druhů důchodů a dalšími doklady. Dále pachatelé poskytují těmto osobám ve většině případů i potřebnou částku na zřízení účtu u peněžního ústavu, na který jsou posléze úvěrové prostředky převáděny.

7.2 Kriminogenní faktory v okrese Liberec

Mezi kriminogenní faktory, mající vliv na nápad trestné činnosti v okrese Liberec, můžeme řadit následující:¹⁶ sociální, demografické, vnitřní.

Sociální – dlouhodobě vysoké procento nezaměstnaných. Míra nezaměstnanosti v okrese Liberec se v roce 2007 pohybovala průměrně kolem 7,16%. Nejvyšší míra nezaměstnanosti je dlouhodobě ve frýdlantském výběžku (je dvakrát vyšší než ve zbývajících částech okresu, pohybuje se kolem 11,5 %). Nezaměstnanost je ovlivněna kupní silou obyvatelstva a využívání a zneužívání nabízených úvěrových služeb, což se projevuje v nárůstu hospodářské trestné činnosti, zejména úvěrových podvodů. Stále větší část nezaměstnaných získává prostředky k obživě pácháním majetkové trestné činnosti, zejména krádežemi v supermarketech, krádežemi a vykrádáním vozidel.

Demografické – příhraniční okres, těsné sousedství s okresem Jablonec nad Nisou. Značný problém v okrese Liberec působí krádeže motorových vozidel, neboť Liberec leží v blízkosti státních hranic s Německem a Polskem, (pachatelé tak můžou poměrně rychle s odcizeným vozidlem zmizet za hranicemi).

Vnitřní – nedostatek limitovaných financí na nadtarifní složky. Výrazný pokles počtu policistů (dříve nadstavy – dnes podstav), mnohdy vede k omezování výkonu služby zejména přímého výkonu služby – prevence dále nedostatečné technické vybavení, např. nedostatek služebních vozidel pro SKPV při omezení směnného provozu, obrovský byrokratický nárůst administrativy.

Z pohledu celkové kriminality se Liberec podobně jako ostatní velká města České republiky potýká s poměrně vysokým počtem spáchaných trestných činů. V roce 2007 bylo v okrese Liberec registrováno spáchání celkem 5.843 trestných činů, přičemž objasněnost těchto trestných činů byla 54,46 %. Velký problém v okrese Liberec působí krádeže motorových vozidel a vloupání do motorových vozidel.¹⁷

¹⁶ **internetový zdroj** Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Liberec v roce 2007
http://portal.mpsv.cz/sz/local/lb_info/statistiky/lb_zprava_rok_2007.doc (17.10.2007).

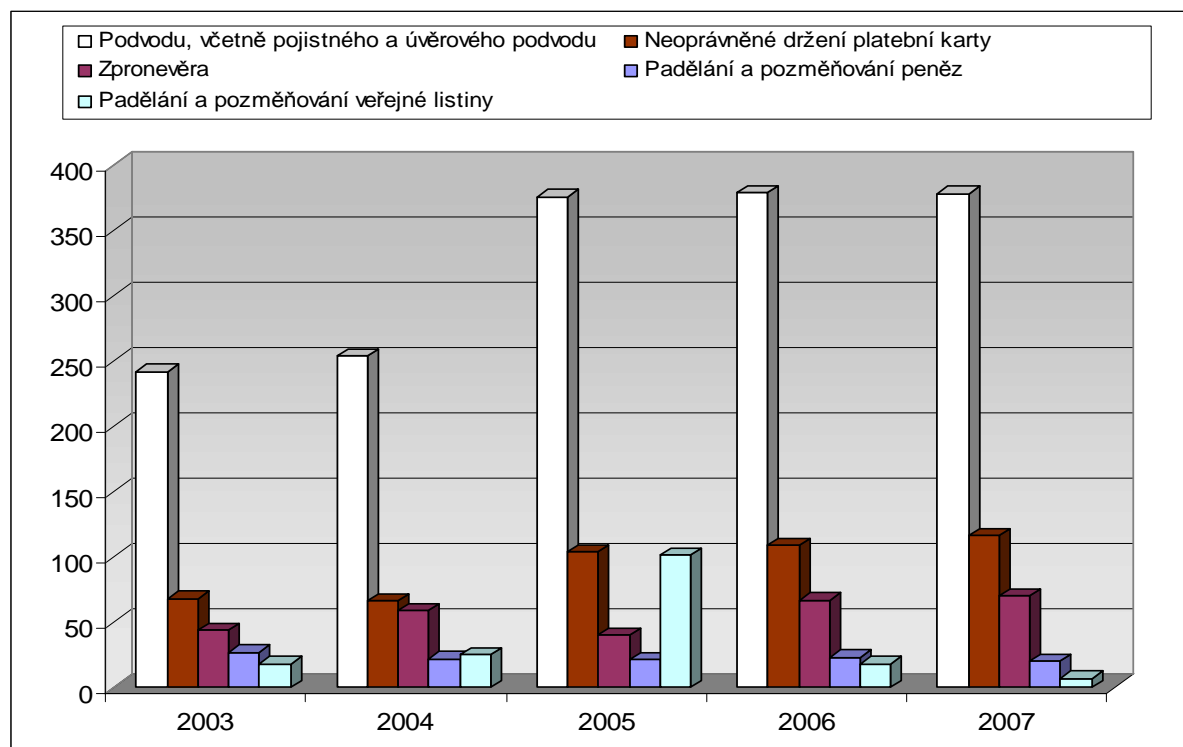
¹⁷ **internetový zdroj** Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na teritoriu Libereckého kraje v roce 2007.
http://www.policie.cz/rs_atlantic/project/article.php?id=86428. (8.března 2008).

Z pohledu hospodářské trestné činnosti páchané v okrese Liberec je možno uvést, že tato se svojí strukturou příliš neliší od zjištěné struktury hospodářské trestné činnosti v České republice. Tabulka č.4 s grafem znázorňuje nejčastěji zastoupené trestné činy hospodářské kriminality a jejich vývoj v okrese Liberec za posledních pět let.

Tabulka č. 4 s grafem

Forma trestné činnosti	2003	2004	2005	2006	2007
Zpronevěra (§248)	44	59	40	67	70
Neoprávněné držení platební karty (§249b)	68	66	104	109	116
Podvod (§250) včetně pojistného a úvěrového podvodu	242	254	376	379	378
Padělání a pozměňování peněz (§140)	27	22	21	23	20
Padělání a pozměňování veřejné listiny (§176)	18	25	101	18	7

Graf č. 4

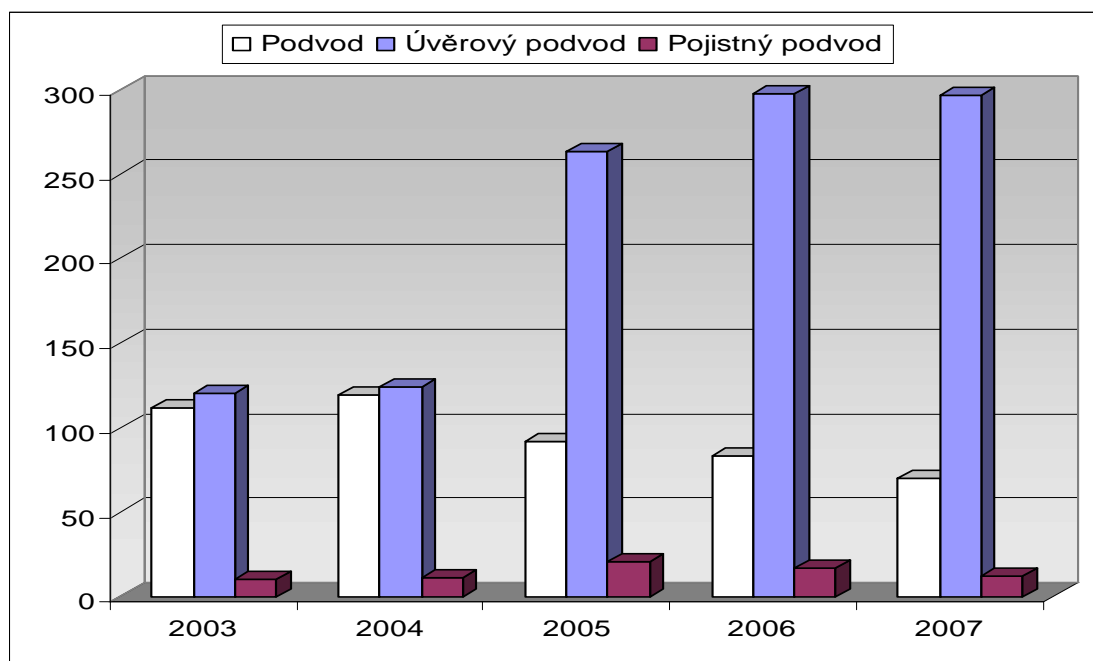
Z grafu je zřejmé, že v celkové struktuře hospodářské trestné činnosti v okrese Liberec je největším podílem zastoupen trestný čin podvodu § 250 tr.z. (do kterého je dále zahrnut trestný čin pojistného podvodu § 250a tr.z. společně s trestným činem úvěrového podvodu § 250b tr.z.), následuje neoprávněné držení platební karty (§ 249b tr.z.) a zpronevěra (§ 248 tr.z.).

Podíl jednotlivých trestných činů podvodů, na celkovém počtu trestného činu podvodu, a jejich vývoj v jednotlivých obdobích znázorňuje tabulka č. 5 s grafem.

Tabulka č.5 s grafem

Forma trestné činnosti	2003	2004	2005	2006	2007
Podvod (§250)	112	119	92	83	70
Úvěrový podvod (§250b)	120	124	263	297	296
Pojistný podvod (§250a)	10	11	21	17	12

Graf č. 5

7.3 Vývoj trestného činu úvěrový podvod v okrese Liberec

Z pohledu SKPV okresu Liberec se jedná o poměrně často zastoupený trestný čin.

Nárůst nápadu trestného činu úvěrový podvod podle § 250b trestního zákona má v okrese Liberec stejně jako v celé České republice za posledních pět let vzestupný trend. Jak vyplývá z kriminální statistiky, v roce 2005 došlo k enormnímu nárůstu tohoto trestného činu.

Tento stav byl ovlivněn zejména tím, že došlo k vyšší dostupnosti zejména spotřebních úvěrů. Nově budovaný bankovní sektor se v první polovině 90. let věnoval spíše financování podnikové sféry a privatizace, úvěry domácnostem zůstávaly stranou jejich zájmu. Finanční domy i splátkové společnosti se ve snaze získat co nejširší klientelu předháněly v poskytování co nejvýhodnějších produktů a v nabídce co nejlepších podmínek. Získat nízký neúčelový spotřebitelský úvěr může klient u některých bank bez jakéhokoliv ručení. U jiných bank to závisí na bonitě žadatele, výšce a době splácení půjčky. Např. hypoteční banky pro usnadnění cesty k hypotéce začaly poskytovat úvěry na bydlení i bez toho, že by zájemce musel předložit klasické doklady o svých příjmech (potvrzení své mzdové účtárny či daňová přiznání). Nově postačuje na místo těchto dokladů čestné prohlášení, že klient má dostatečný majetek i příjmy aby zajistil splácení hypotéky. Jako první přicházejí s touto nabídkou na trh Česká spořitelna a Hypoteční banka. Svoji roli zde také sehrály masivní kampaně, která byly vedeny nejrůznějšími formami (prostřednictvím informačních letáků, sdělovacích médií atd.). Dochází k plošnému ataku nejen na právnické osoby, ale také na široké vrstvy slabšího obyvatelstva. O těchto všech skutečnostech pachatelé vědí, využívají je ve svůj prospěch, čímž vzrůstá počet jejich zneužívání.

Pachatelé využívají nabídky bank a půjčují si menší částky bez ručitele. K vyřízení takového úvěru stačí, aby zájemce předložil potvrzení ze zaměstnání o výši příjmu, u nejnižších částek pak banky akceptují jako záruku i skutečnost, že zájemce má účet, který není v mínusu.

Pachatelé této trestné činnosti tak nejčastěji předkládají upravené nebo jinak zfalšované potvrzení. Byla zaznamenána i celá řada případů, kdy žadatel o půjčku tuto na základě upraveného dokladu dostal a poté ji řádně splácel. Tyto případy, kdy pachatel předloží upravené doklady, jsou z pohledu vyšetřování poměrně dobře prokazatelné, protože banky si nechávají originály dokladů a tak v případě, že je tato trestná činnost nahlášena, není problém s důkazním materiálem. Daleko složitější to je v případech, kdy pachatel předloží

vedle padělaného potvrzení i padělaný nebo jinak upravený doklad totožnosti. V takovýchto případech se zřídka podaří pachatele ustanovit. V okrese Liberec se objasněnost v oblasti úvěrových podvodů za období 2003 – 2007, pohybuje v průměru kolem 80,1%. Objasněnost trestného činu (TČ) úvěrový podvod v letech 2003 - 2007 znázorňuje tabulka č 2.

Tab. č. 6

Forma trestné činnosti	2003	2004	2005	2006	2007
Úvěrový podvod	120	124	263	297	296
Počet objasněných TČ	83	99	186	277	259
Objasněnost TČ v %	69,17	79,84	70,72	93,27	87,50

Samostatnou kapitolou v oblasti úvěrových podvodů je využívání tzv. účelových úvěrů. Zde plně platí, že kde není žalobce, není soudce. V případech, kdy žadatel použije část úvěru v rozporu s úvěrovou smlouvou, ale dodržuje splátky dle této smlouvy, banka žádné trestní oznámení nepodává a policie se o této trestné činnosti nedozví. Na druhou stranu banky po zkušenostech s vyšetřováním nahlášené trestné činnosti a s uplatňováním práva na náhradu škody vždy jako první přistupují k dohodě s dlužníkem a teprve v případech, kdy není ze strany dlužníka přistoupeno k dohodě o splátkách nebo jiné formě úhrady dluhu, tuto trestnou činnost oznamují.

Úvěrový podvod (s 297 skutky) se nadále stal dominantním deliktem pro rok 2006. Jeho podíl na hospodářské kriminalitě činil 36,4%. V roce 2007 bylo zaznamenáno zastavení nárůstu tohoto trestného činu (296 skutků), snížil se však také celkový nápad hospodářské kriminality (677 skutků). Úvěrový podvod v roce 2007 tvoří 43,7% celkového nápadu v oblasti hospodářské kriminality (viz tab. č 6).

Ve výše uvedených statistických přehledech jsou uvedeny pouze případy, kterými se policie zabývá a provádí jejich vyšetřování. Vedle tohoto statistického přehledu existuje velké množství podvodů, které jsou latentní a policejní orgány se o těchto případech nedoví. Důvody, které vedou poškozené k neoznámení této trestné činnosti jsou různé. Poškozený například nemá důvěru k policii a nevěří, že je schopna případ vyšetřit, nechce, aby jeho firma byla v zájmu policie z důvodu ostudy, poškození dobrého jména firmy atd., a raději se smíří s finanční újmou, která mu byla způsobena.

8 Osoba pachatele hospodářské kriminality

Osobnost pachatele je jedním z témat, kterým se kriminologie a některé další vědy velice intenzivně zabývají. Ve svých výzkumech se snaží odhalit specifické charakteristiky, u kterých se předpokládá, že způsobují to, že daná osoba páchá trestnou činnost. S rozvojem psychologie se mění pohled na postavení člověka ve společnosti, více pozornosti se upírá zejména na osobnost člověka s důrazem na sociální stránky. V této souvislosti platí, že člověk s určitými biologickými a psychickými zvláštnostmi se jako osobnost formuje a vytváří v sociálních vztazích za působení daného společenského prostředí. Je otázkou, který z těchto působících faktorů může společnost lépe ovlivnit a pomocí kterého může nejúčinněji předcházet kriminalitě. Psychologie, která se zabývá výzkumem kriminálního jednání, pojímá zdroje kriminálního jednání následovně:

- kriminalita jako důsledek impulsivního životního stylu,
- kriminalita jako instrumentální chování,
- kriminalita jako důsledek přizpůsobení se skupině,
- kriminalita jako důsledek neadekvátních strategií při zvládání stresu.¹⁸

V minulosti se hlavní důraz kladl na sociální prostředí, které mělo občany vychovávat a působit na ně tak, aby se v co největší míře zabránilo páchání trestné činnosti. V současné době tato výchova příliš nefunguje, stát nemá dostatek finančních prostředků na to, aby podpořil organizace, které by měly v popisu práce starost o využití volného času občanů a tímto působit zejména na mládež, která má spoustu volného času. Samozřejmě existuje celá řada zájmových a sportovních klubů, členství je ale velice často podmíněno finančním příspěvkem, na který celá řada občanů nemá dostatek finančních prostředků.

Pokud se vrátíme zpět k psychologii pachatelů podvodů, zjistíme, že neexistuje vyhraněný profil vlastností podvodníka. Podvodu se za určitých okolností může dopustit i bezúhonný člověk. Moderní výzkumy na téma „poctivé chování lidí“ dokazují, že zřejmě neexistuje jednotná charakterová vlastnost ve smyslu poctivosti, ale že poctivé chování je silně závislé na situačních faktorech. To znamená, že jeden a tentýž člověk může v určitých situacích jednat korektně a v jiných naopak nepoctivě.

¹⁸ Čírtková, L., Policejní psychologie, Praha 2004, Portál,s.r.o. str.173.

Orientačně lze pachatele podvodu podřadit k následujícím psychologickým typům:¹⁹

Recidivující pachatel primitivnějších podvodných jednání

Jde o podvodníky malého formátu. Základní charakteristikou jejich osobnosti je výrazné kriminální založení, dopouštějí se opakovaně a programově trestné činnosti zejména majetkového charakteru. Jejich motivem je zajistit si prostředky na pohodlný život. Při páchání podvodných jednání nepostupují rafinovaně, nepromýšlí příliš rizika, zanechávají za sebou mnohé stopy. Používají například odcizené nebo padělané doklady, spokojují se i s vidinou drobného zisku.

Recidivující pachatel sofistikovanějších podvodných jednání

Jde o osobnosti s výrazným kriminálním sklonem. Pohybují se v kriminální scéně a mají na ni kontakty. Na rozdíl od prvního typu disponují vyšší mentální kapacitou, lépe plánují, mají kriminální vynalézavost. Jsou schopni postřehnout slabá místa v zabezpečení, vymyslet jak zabezpečení obejít. Trestnou činnost mohou páchat jako jednotlivci, ale také organizovaně v rámci skupiny, kde jsou rozděleny role. Jsou rovněž schopni nakontaktovat osoby zevnitř poškozené firmy a získat je pro spolupráci.

Krizový pachatel

V podstatě se jedná o původně konformní a slušné osoby, které se vlivem různých okolností (zadlužení, ztráta zaměstnání, hráčská závislost ...) dostali do tíživé finanční situace. Tuto životní situaci označujeme jako krizi. Inspirace k podvodnému jednání vzniká zpravidla na základě nějakého reálného vnějšího impulsu. Pachatel napodobuje scénář o kterém se dozvěděl, nebo si uvědomí příležitost k podvodnému jednání v činnostech, které doposud sám prováděl korektně (např. jako spořádaný klient banky).

Příležitostný pachatel

V profilu tohoto pachatele dominuje atraktivnost příležitosti. Shodou okolností se může dostat k informacím nebo procesům, které může zneužít pro podvodné jednání. Příležitost se jeví jako lákavá, vzniká silné pokušení, pachatel svádí motivační boj. V konfliktu motivů nakonec vyhraje vidina snadného zisku. Tento zisk musí být natolik značný, aby vykompenzoval rizika a špatné svědomí.

¹⁹ Čírtková, L., Fialka, M., Hýsek, A., Jeleň, E., Kloubek, M., Racková, E.: Podvody, zpronevěry, machinace (možnosti prevence, odhalování a ochrany před podvodným jednáním), Praha, Armex publishing, s.r.o., 2005, s.122.

Pachatel z vnitřního založení (též tzv. psychotický typ pachatele)

Tento typ pachatele představuje osobnostně nápadného pachatele, u kterého lze diagnostikovat akceptovanou nebo psychopatickou osobnost. Mezi některé pozorovatelné znaky, kterými se může vyznačovat chování takového pachatele, patří velikášství, lhavost, schopnost rychle navazovat povrchní kontakty, vypnutá touha po silných zážitcích.

Profil pachatelů hospodářské kriminality je specifický oproti jiným druhům kriminality. Osoby páchající trestné činy hospodářské a majetkové mají často dobrou pověst a postavení (kriminalita „bílých límečků“). Nebývají ani recidivisté, a proto není jednoduché pachatele odhalit. V hospodářské kriminalitě se zvyšuje úroveň organizování trestné činnosti, je proto zapotřebí speciálních znalostí z různých oborů, fungující organizaci a racionální plán.

Pachatel hospodářské kriminality se liší od pachatelů páchajících násilnou, mravnostní nebo majetkovou kriminalitu. Nejde o asociála a běžného kriminálního živla, kterého je třeba socializovat a vštěpovat mu základní prvky nezbytné pro integraci v sociálním životě. Pachatelé jsou nejčastěji středního věku, s dobrým vzděláním (středoškolské a různě stupňovité vysokoškolské). Převážně jde o podnikatele a často se jedná o osoby ve velmi dobrém společenském postavení. Jedná se např. o statutární zástupce právnických osob jako jsou společníci, jednatelé, členové představenstev, ředitelé. Taktéž příslušníci nižších a středních vrstev jako živnostníci či samostatně podnikající osoby se dopouštějí deliktů hospodářské kriminality, přesto však pachatelé z vyšších sociálních vrstev jsou zastoupeni silněji než v ostatních oblastech kriminality. Vedle živnostníků a podnikatelů do určité míry využívají svůj vysoký sociální status pachatelé zneužívající svého veřejného postavení nebo svého zaměstnání. Jde o osoby, které ze společenského hlediska rovněž požívají určité vážnosti a důvěry, jež je přikládána zastávané funkci nebo postavení úřadu ve státní správě. Zneužití veřejného postavení k páchání hospodářské kriminality můžeme zaznamenat i v politické oblasti, tzv. nové vrstvy manažerů, která využívá důvěry své vlastní politické strany a vytváří si své vlastní impérium. Významnou část pachatelů hospodářské kriminality tvoří vlastní zaměstnanci. Tyto osoby jsou obvykle v souvislosti s výkonem svého zaměstnání delegovány určitými pravomocemi a oprávněními. Jejich trestná činnost má zpravidla souvislost s jejich vzděláním, odborností, postavením v zaměstnání nebo s významem zastávané funkce, jíž jsou pověřeni. Výhodou těchto pachatelů je převážně dobrá orientace v problematice, do níž jejich trestná činnost směřuje nebo jež je pro páchání trestné činnosti využívána. Jde například o oblasti bankovníctví, investic, kapitálového trhu, celní správy, apod. Jejich pověření, postavení či funkce jim umožňují přístup k informacím, ke kterým jiné

osoby přístup nemají. Může se jednat např. o znalost termínů plánovaných kontrol či inventur ve firmě, v bance nebo v jiné finanční instituci, je jim většinou znám systém práce příslušných kontrolorů a rizikové body, na něž je většinou kontrola zaměřena, nebo s určitými znalostmi a zkušenostmi mohou např. odhadnout pohyb cenových relací na finanční burze, kterých lze využít při nezákonných manipulacích s cennými papíry, vývoj úrokových sazeb či machinace spojené s vývojem kurzu deviz. Tyto a pochopitelně ještě další skutečnosti pachateli umožňují nejen snáze trestnou činnost páchat, ale což je mnohem nebezpečnější, dostatečně ji utajit nebo zakrýt.

Na druhé straně existují i takové trestné činy (majetkové), které zasahují hospodářský řád a jsou vykládány jako hospodářská kriminalita. Jedná se o trestné činy zahrnující do hospodářské kriminality i některé trestné činy hlavy IX zvláštní části trestního zákona, jako podvod a speciální případy podvodu (pojistný a úvěrový podvod, porušování povinností při správě cizího majetku, poškozování a zvýhodňování věřitele).

Pachatelé majetkové kriminality jsou osoby z nejširších společenských vrstev. Patří sem osoby na hranici chudoby, které si nedokáží obstarat příjmy legální cestou. Nejsou tu proto požadovány specifické znalosti a odbornost, jako v případě hospodářské kriminality. Osoby ze středních vrstev pak mohou páchat kriminalitu z blahobytu, která je vyvolaná růstem životní úrovně a touhou vyrovnat se příslušníkům sociální vrstvy.²⁰

8.1 Motiv pachatele

Vnitřní motiv pachatele ekonomické kriminality je stejný jako motiv pachatele jiné majetkové trestné činnosti. Jedná se zejména o snahu získat určitý majetkový prospěch za využití nedostatečné ochrany napadených společností či institucí. Pachatel hospodářské kriminality se na spáchání trestného činu zpravidla připravuje, jeho jednání není reaktivní, samotnému podvodnému jednání často předchází dobré až perfektní plánování. Zkušený podvodník se zaměřuje nejenom na plán a realizaci podvodu, ale dále zvažuje dění následující po spáchání podvodného jednání (odstranění stop, vedení nenápadného života atd.). Součástí spáchání trestného činu bývá velice často jednání s nějakou institucí či společností, pachatel musí např. na padělané doklady založit účet v bance nebo při žádosti o úvěr musí předložit falešné potvrzení o výši příjmu. Takovýto pachatel musí mít obecný přehled, být přesvědčivý, musí své chování přizpůsobit místním zvyklostem, musí umět reagovat na případné dotazy a umět odvést pozornost osoby, se kterou jedná.

²⁰ Kuchta, J., Válková, H. a kolektiv: Základy kriminologie a trestní politiky, C.H.Beck, Praha, 2005. str. 274.

Stěžejní část trestné činnosti je zaměřena na dosažení zisku. Pokud se zaměříme na problematiku úvěrových podvodů, zjistíme, že u tohoto druhu trestní činnosti v podstatě existují dva druhy motivů. Tyto motivy souvisí s rostoucí zadlužeností českých domácností (hypotéky, úvěry u stavebních spořitelen, spotřebitelské úvěry a půjčky, leasing, splátkový prodej) žadatelé se snaží získat finanční prostředky na základě předložení či sdělení nepravdivých informací.

V zásadě lze rozlišit dva typy motivů pro páchaní úvěrových podvodů:

- žadatel již předem sleduje motiv svého vlastního obohacení, to znamená, že o půjčku či úvěr žádá již s vědomím, že ji nebude splácet (tito žadatelé většinou používají falešné doklady, uvádějí nepravdivé kontaktní údaje, falešné údaje o zaměstnavateli a podobně)
- žadatel má obavy, že při své žádosti neprojde scoringem - procesem posouzení jeho schopnosti splácet požadovanou půjčku či úvěr (tito žadatelé často využívají služeb zprostředkovatelů a většinou předkládají nepravdivé, případně účelově zkreslené a upravené údaje o zaměstnání, potvrzení o svých příjmech, tají své další půjčky a dluhy)

Součástí plánování podvodného jednání je také zvažování rizika, která by mohla vést k neúspěšnosti a selhání podvodu. Obecně platí, že při motivaci pro spáchání trestného činu je pro pachatele nejdůležitějším bodem hodnocení rizik pravděpodobná možnost rychlosti odhalení a teprve na druhém místě je samotná výše trestu, který pachateli hrozí.

9 Prevence hospodářské kriminality

Možnosti uplatňování prevence na úseku hospodářské kriminality jsou široké. Mohou zůstat v rovině obecnější, ale také mohou být zaměřeny velmi specificky na předcházení jednotlivým konkrétním formám hospodářských trestných činů.

Základními státními prostředky ochrany jsou legislativa a kontrolní činnost.

Pro předcházení hospodářské kriminalitě má zásadní postavení celý právní řád, který určuje mantinely, v nichž se mohou odehrávat hospodářské vztahy. Stanovuje formu, jednotlivá práva a povinnosti pro jednotlivé subjekty vztahů, čímž určuje ideální a očekávané chování zúčastněných subjektů na obchodním vztahu. „Při vytváření preventivních opatření je třeba vycházet z poznatků o příčinách hospodářské kriminality a na jejich základě podniknout opatření v ekonomické, organizačně technické a společenské oblasti.“²¹ Významná je v tomto směru i vzájemná provázanost jednotlivých právních úprav v různých právních odvětvích, jako např. obchodního, správního, finančního, a jejich návaznost na trestní právo. V trestní oblasti je nezbytným požadavkem kvalitní právní úprava, zejména vypracování skutkových podstat, jež by akceptovaly nové formy hospodářské kriminality a míru jejich společenské nebezpečnosti, a její precizní propracování, které by neumožňovalo několikery výklad komplikující dokazování trestné činnosti a v důsledku toho i únik pachatelů hospodářské kriminality před trestně právní odpovědností.

Další významnou roli v prevenci sehrává kontrolní činnost. Neúčinná kontrola působí na úseku hospodářské kriminality jako významný kriminogenní faktor. Je nezbytné věnovat pozornost odpovídajícímu právnímu vymezení práv a povinností odpovídající struktuře, ale i dostatečnému materiálnímu a technickému zabezpečení. Důležité je průběžně zvyšovat odbornou úroveň kontrolních pracovníků. Při kontrolních akcích se v praxi osvědčuje koordinace orgánů kontroly s policií, orgány celní správy, finančního úřadu apod..

V oblasti výchovy a vzdělání pracovníků je zapotřebí zabezpečit plánovité zvyšování odborné zdatnosti u pracovníků na všech úrovních a nespolehat se pouze na prvek samostudia, který je doporučován. V této oblasti nelze opomenout skutečnosti, že např. vrcholově připravení a proškolení pracovníci státních orgánů jsou často díky svým

²¹ Kuchta, J., Válková, H. a kolektiv: Základy kriminologie a trestní politiky, C.H.Beck, Praha, 2005. str. 344.

zkušenostem najímání soukromými firmami za mnohem lepších platových i materiálních podmínek. Čímž státní orgány přicházejí o nejkvalitnější pracovníky.

V ekonomice a jejich vztazích hraje významnou roli etika. Přijetí Etického kodexu představuje jeden z psychologicko-organizačních nástrojů, kterým může organizace velmi účinně posilovat loajalitu zaměstnanců k organizaci. Smysl etického kodexu spočívá v tom, že jasně formuluje normy a požadavky, které organizace považuje za žádoucí. „Přijetím etického kodexu na sebe berou zaměstnanci závazek respektovat požadavky kodexu přesahující povinnosti vyplývající ze zákona a dalších norem.“²² Jde o dobrovolné kodexy, jejichž dodržování většinou nelze právně vymoci.

V rámci prevence jsou jako vhodná opatření přijímány technická opatření, jež mají ztížit páchaní hospodářské kriminality. Hledají se další účinné prvky na ochranu proti zneužití osobních dokladů, měny, dat uložených v počítačích biometrickými senzory atd.. Patří sem také vypracování skutkových podstat, které by kopírovaly nové formy hospodářské kriminality a míru jejich společenské nebezpečnosti a jejich precizní zpracování, které by neumožňovalo několiký výklad komplikující dokazování a v důsledku toho i únik pachatelů těchto činů před trestně právní odpovědností. Vzhledem k rozsahu páchaní hospodářské kriminality již bylo nutné přijmout řadu prostředků ochrany proti tomuto druhu kriminality, a to jak v oblasti trestně právní, tak v oblastech mimotrestních. Neexistuje však jednotná koncepce preventivních opatření. Stát by měl do budoucna formulovat alespoň základní formy a metody působení v hospodářské oblasti

²² Čírtková, L., Fialka, M., Hýsek, A., Jeleň, E., Kloubek, M., Racková, E.: Podvody, zpronevěry, machinace (možnosti prevence, odhalování a ochrany před podvodným jednáním), Praha, Armex publishing, s.r.o., 2005, s.179.

10 Praktická část

10.1 Úvod do praktické části

V posledních letech dochází k zvýšení nápadu trestné činnosti zejména v oblasti hospodářské kriminality. K dynamickému nárůstu došlo zejména v oblasti podvodů. K tomuto nejvyšší měrou přispěl vysoký nárůst trestného činu úvěrový podvod podle § 250b trestního zákona.

Kriminalisty pracující v oblasti hospodářské kriminality zajímají okolnosti páčání této trestné činnosti. Důležité jsou pak zejména důvody (motivace) pachatelů k páčání trestné činnosti a osobnost pachatelů, kteří se jí dopouštějí. Tyto skutečnosti jsou důležité například u soudu při stanovení výše trestu. Při znalosti těchto skutečností je možné stanovit priority pro prevenci této hospodářské kriminality.

10.2 Cíl a předpoklady práce

Cílem průzkumného šetření je zmapování trestného činu úvěrový podvod, zjistit sociodemografické charakteristiky pachatelů na území okresu Liberec za období let 2003 až 2007. Výsledkem by mělo být vyhodnocení některých hledisek sledovaných OČTŘ a popis některých důvodů páčání této trestné činnosti. Prostřednictvím této práce se budeme u zkoumaného vzorku snažit o potvrzení či vyvrácení těchto stanovených předpokladů.

- 1) předpokládám, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod dosáhlo středního odborného vzdělání**
- 2) předpokládám, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod bude ve věku mezi 25-40 let**
- 3) předpokládám, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod bude bez pracovního poměru**

10.3 Popis průzkumného vzorku

Pro účely naší práce byl vybrán vzorek, který se skládá z 250 pachatelů trestného činu úvěrový podvod. Uvedený vzorek pachatelů pochází z libereckého okresu v období let 2003 - 2007. Z každého roku bylo vybráno 50 vyšetřovacích spisů známých pachatelů. (za každé pololetí daného roku bylo vybráno 25 pachatelů) ukončených návrhem na obžalobu. Byly vybrány vyšetřovací spisy, ve kterých pachatel vypovídal k trestné činnosti. V průzkumném vzorku jsou zastoupeny osoby pohlaví mužského (182) i ženského (68).

10.4 Metodika průzkumu

10.4.1 Analýza statistických materiálů

Tato metoda byla zvolena vzhledem ke skutečnosti, že takto získaná data jsou přesná a objektivní a nelze je ovlivnit jakýmkoliv subjektivními motivy. V souvislosti s výpovědní hodnotou čísel uvedených ve statistikách (vedených např. Ministerstvem vnitra ČR) je nutné zohlednit skutečnost, že zachycují pouze určité aspekty kriminality. I přesto umožňují přehledné a velmi objektivní zmapování kriminality a vytváří podmínky pro stanovení dalších dlouhodobých strategií směřujících ke kontrole a prevenci. V souvislosti s výpovědní hodnotou těchto dat je třeba si uvědomit, že statistická čísla týkající se monitoringu hospodářské kriminality nezahrnují tzv. kriminalitu latentní.

Tato metoda byla pro účely našeho průzkumu zvolena proto, že umožňuje získat jasné a přehledné informace o stavu a vývoji hospodářské trestné činnosti, umožňuje analyzovat historický vývoj a konfrontovat jej se skutečnostmi zjištěnými v současnosti.

V práci byly použity statistické přehledy MV ČR. Při analýze získaných dat jsme se zaměřili především na přehledy dokumentující celkové počty registrovaných trestných činů úvěrového podvodu v okrese Liberec a na jejich vývoj.

10.4.2 Analýza dokumentů

Pro získání údajů byla použita technika analýzy dokumentů. K analýze byly použity vyšetřovací spisy pachatelů trestného činu úvěrový podvod, které byly ukončeny návrhem na podání obžaloby, pachatelé zde vypovídají k páchané trestné činnosti. Analýzou těchto

dokumentů jsme získali údaje týkající se: věku pachatele, pohlaví, vzdělání, zaměstnání, kriminální minulost (recidiva), důvody páchaní trestné činnosti, způsob využití prospěchu z této trestné činnosti.

10.5 Popis výsledků průzkumu

V následující části naší práce se pokusíme přehledně zpracovat získaná data, aby byla použitelná k vyhodnocení stanovených hypotéz. Součet procentuálního zastoupení se nemusí vždy rovnat 100 %, to je způsobeno zaokrouhlováním výsledků na jedno desetinné místo. Maximální odchylka způsobená zaokrouhlováním byla 0,2 %. V tabulce č. 7 s grafem a v tabulce č. 13 jsou údaje ověřitelné ve statistických evidencích Policie ČR. V tabulkách s grafy č. 8 až č. 15 jsou uvedeny údaje získané analýzou dokumentace (250 vyšetřovacích spisů).

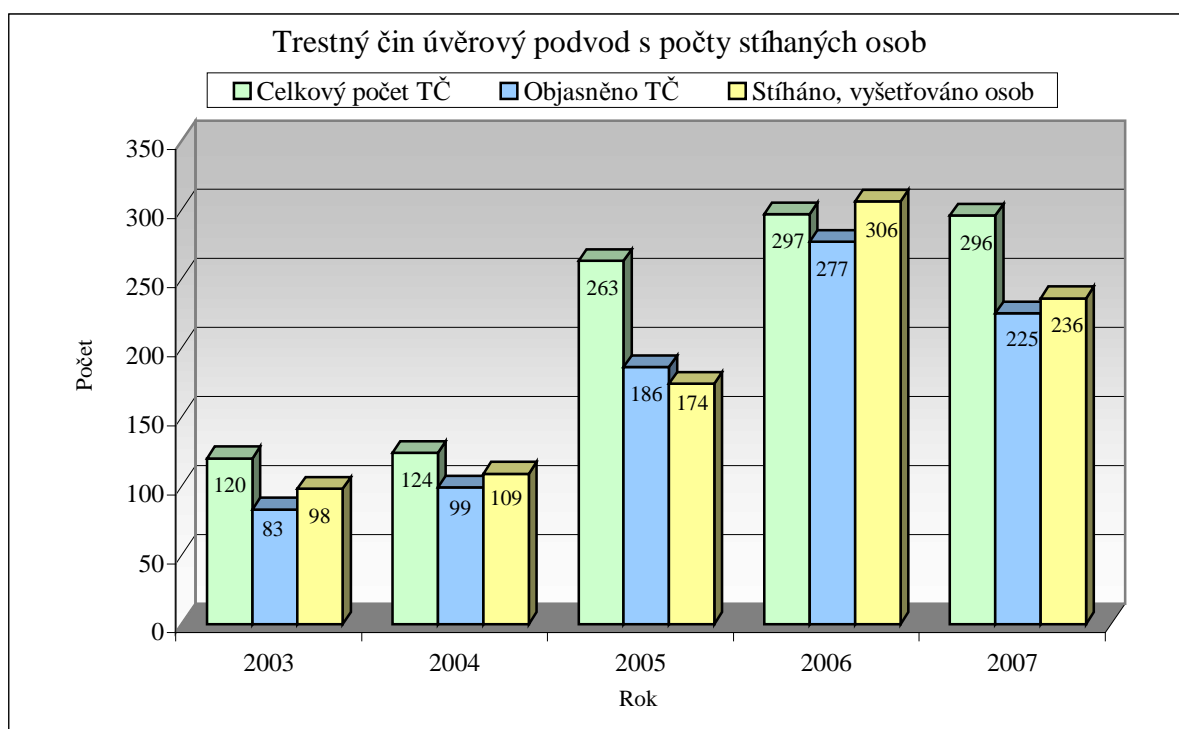
10.5.1 Vývoj trestného činu „úvěrový podvod“ s počty stíhaných osob

Toto hledisko nám ukáže celkové počty oznámených TČ úvěrového podvodu, počty objasněných trestných činů a počty stíhaných osob (pachatelů) této trestné činnosti za období let 2003 – 2007. Vycházíme zde ze statistik vedených MV ČR (viz tabulka. a graf č. 7).

Tabulka č. 7 s grafem: Trestný čin úvěrový podvod s počty stíhaných osob

Úvěrový podvod	2003	2004	2005	2006	2007
Celkový počet	120	124	263	297	296
Objasněno TČ	83	99	186	277	225
Stíháno osob	98	109	174	306	236

Graf č. 7

Tabulka č.7 s grafem, ukazuje vývoj trestného činu „úvěrový podvod“ ve sledovaných obdobích.

Sloupec s názvem **celkový počet** znázorňuje počet veškerých oznámených trestných činů úvěrového podvodu. Sloupec **objasněno TČ** udává počty trestných činů, které se podařilo policii objasnit (pachatel je známý). Sloupec s názvem **stíháno osob** udává počty pachatelů trestného činu úvěrový podvod. Údaje ve sledovaných letech, které znázorňují počty objasněných trestných činů, se rozcházejí s údaji o počtech pachatelů.

Pokud počet stíhaných osob (pachatelů) převyšuje počet objasněných trestných činů, je to způsobeno tím, že někteří pachatelé se dopustili více podvodných jednání. Pokud je počet stíhaných osob nižší než počet spáchaných trestných činů, je to způsobeno tím, že na jednom trestném činu se podílelo více pachatelů.

Z grafu je zřejmé, že počty pachatelů této trestné činnosti neustále stoupají. V námi sledovaných oblastech, dosahuje úvěrový podvod nejvyšších hodnot v roce 2006 počtem 297 spáchaných deliktů, objasněností 277 deliktů, tj. 93,3 %, a počtem 306 stíhaných osob. V roce 2007 dochází k zastavení nárůstu úvěrového podvodu s celkovým počtem 296 spáchaných deliktů, přičemž objasněnost se snížila na 225 deliktů, tj. 87,5 %. S poklesem objasněných deliktů dochází ke snížení počtu pachatelů této trestné činnosti na 236 osob.

10.5.2 Věk pachatelů

Tímto hlediskem sledujeme převážně to, zda většinu pachatelů průzkumného vzorku tvoří osoby ve vyložené produktivním věku. Nemělo by jít tedy o osoby, které by měly být nuceny k páčání hospodářského trestné činnosti z důvodů svého slabšího výkonu, mělo by se jednat o osoby, které jsou po psychologické stránce dostatečně vyvinuté a hospodářská trestná činnost není způsobena produktem dozrávání či mladické nerozvážnosti.

„Věkové stupně, jež můžeme sledovat ve vývoji člověka, určují do značné míry jeho myšlení a chování. Vývojové stupně od dětského věku, údobí dospívání, přes věk dospělosti až opět k údobí stáří přinášejí s sebou biologické a psychologické změny ve struktuře osobnosti. Schopnost adaptace ve společnosti a zvládnutí sociálních situací (někdy velice náročných) jsou ovlivňovány vývojovým procesem, což má svůj odraz v konkrétních formách aktivního projevu individua v oblasti normálního či antisociálního chování.“²³

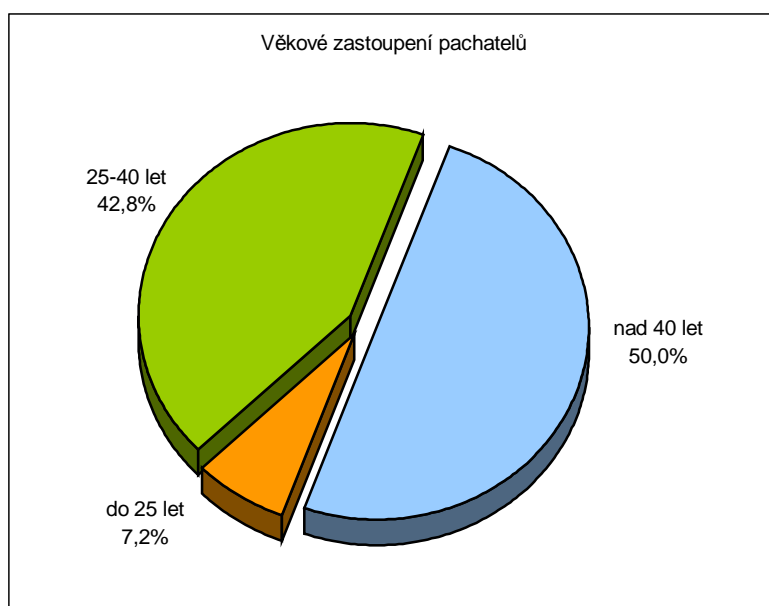
Máme za to, že hospodářské trestné činnosti úvěrového podvodu se dopouští velmi málo osob v důchodovém věku a mladistvých. V případě mladistvých je to způsobeno nastavením podmínek o poskytnutí úvěru, kterou musí žadatel splňovat (o poskytnutí úvěru může žádat fyzická osoba starší 18 let). Statistické přehledy MV ČR uvádějí, že v např. v roce 2007 v celé ČR byly za trestný čin úvěrový podvod stíhány 4 mladistvé osoby.

Tabulka č. 8 s grafem: Věk pachatelů

Rok	Věk pachatelů		
	do 25	25 - 40	nad 40
2003	0	26	24
2004	1	23	26
2005	5	19	26
2006	5	18	27
2007	7	21	22
Celkem	18	107	125
%	7,2	42,8	50,0

²³ Nezkusil a kol: Československá kriminologie, Panorama, Praha, 1978, s 133.

Graf č. 8

Tabulka ukazuje, že z průzkumného vzorku 250 pachatelů hospodářské trestné činnosti úvěrový podvod je 7,2% osob ve věku 25 let (17 mužů a 1 žena), 42,8% osob je ve věku 25 až 40 let (81 mužů a 26 žen), a ve věku nad 40 let je 50% osob (84 mužů a 41 žen).

Vlastním průzkumem bylo zjištěno, že v našem vzorku se nenacházela žádná osoba mladší osmnácti let nebo v důchodovém věku. Nejmladšímu pachateli bylo v době spáchání 20 let a nejstaršímu 57 let.

10.5.3 Dosažené vzdělání

Toto hledisko nám umožňuje zjistit stupeň vzdělání pachatelů zkoumaného vzorku. „Vzdělání je formální označení stupně dosaženého vzdělání, případně povolání, profese.“²⁴ Předpokládáme, že stupeň vzdělání ovlivňuje dovednosti, vědomosti a postoje, které si člověk osvojil během svého života. Čím vyšší má člověk vzdělání, tím si tyto dovednosti, vědomosti a postoje více osvojuje a dokáže je správně používat. Vzdělání má tedy souvislost se sociálním statutem pachatele. Vyšší počet delikvence budou vykazovat osoby s nízkým sociálním statutem (nevyučení, pomocní dělníci atd.)

Pachatelé hospodářské kriminality by měli vycházet spíše z řad vzdělanějších osob, které jsou díky svému stupni vzdělání zaměstnání či podnikají a mohou tedy tento druh trestné činnosti páchat. V případě úvěrových podvodů, zvláště pak v případě spotřebitelských úvěrů, které

²⁴ Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004.s.287.

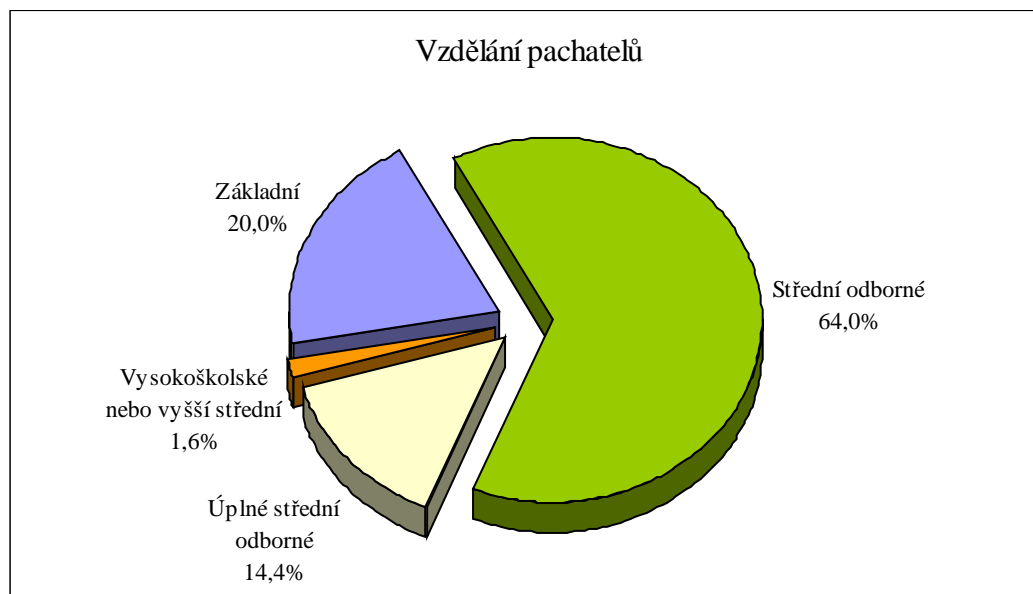
spadají do oblasti úvěrů, se z důvodu formy páchaní tohoto druhu trestné činnosti velmi často stávají pachatelé i osoby s nižším vzděláním. Proto předpoklad o tom, že pachatelé budou mít střední odborné vzdělání.

Se vzděláním souvisí také latence trestné činnosti. Stupeň vzdělání zde působí především na přípravu, právní znalost a provedení trestné činnosti. Této trestné činnosti se naopak dopouštějí osoby s vyšším vzděláním. Tato trestná činnost zůstává buď skrytá a nebo pokud se ji podaří odhalit, je její prokazování složité.

Tabulka č. 9 s grafem: Dosažené vzdělání

Vzdělání pachatelů	počet	%
Základní	50	20,0
Střední odborné	160	64,0
Úplné střední odborné	36	14,4
Vysokoškolské nebo vyšší střední	4	1,6
Celkem	250	100,0

Graf č. 9

Tabulka č.9 s grafem ukazuje, že z celkového počtu 250 pachatelů průzkumného vzorku 20% dosáhlo vzdělání v rozsahu základní školy, 64% respondentů dosáhlo středního odborného vzdělání, 14,4% úplného středního odborného vzdělání a 1,6% vysokoškolského vzdělání.

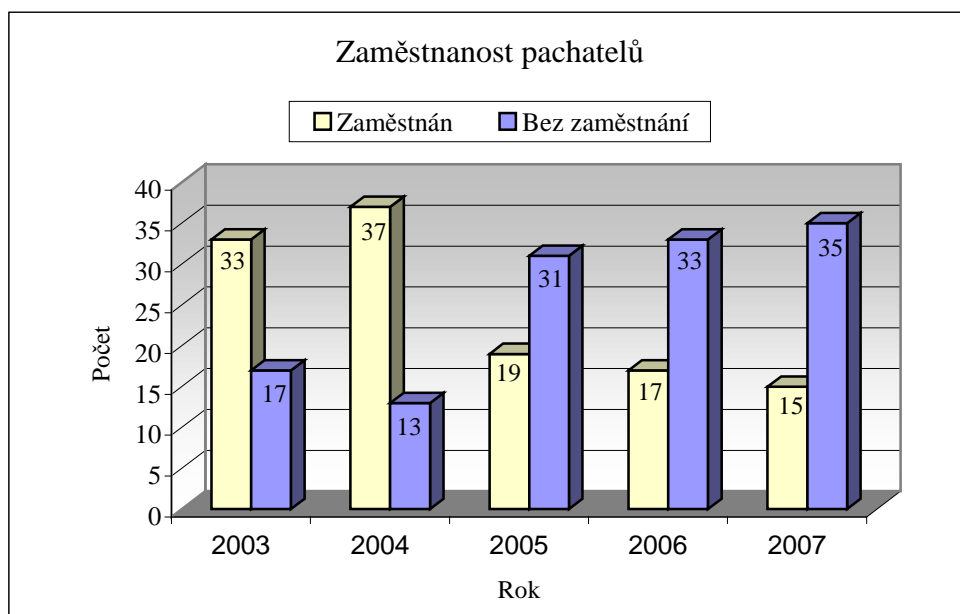
10.5.4 Zaměstnanost pachatelů

Toto hledisko nám umožňuje zjistit, kolik pachatelů průzkumného vzorku je výdělečně činných. Zaměstnanost pachatelů také souvisí s mírou nezaměstnanosti v daném regionu, například v roce 2007 dosáhla tato nezaměstnanost v libereckém okrese průměrné výše 7,1%. Dle našich zkušeností nezaměstnaní často řeší svoji sociální situaci spotřebitelskými úvěry, které představují možnost poměrně snadného a rychlého zisku. Proto předpoklad o tom, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod bude bez pracovního poměru.

Tabulka č. 10 s grafem: Zaměstnanost pachatelů

Rok	Zaměstnanost pachatelů	
	Zaměstnán	Bez zaměstnání
2003	33	17
2004	37	13
2005	19	31
2006	17	33
2007	15	35
Celkem	121	129
%	48,4	51,6

Graf č. 10

Tabulka č.10 s grafem ukazuje, že z celkového počtu 250 pachatelů průzkumného vzorku je 121, tj. 48,4%, pachatelů zaměstnáno a 129, tj. 51,6%, je nezaměstnaných. Z grafu lze zjistit, že od roku 2005 došlo k výraznému nárůstu nezaměstnaných osob, které jsou pachateli této trestné činnosti. V tomto období došlo k nárůstu subjektů poskytujících různé druhy úvěrů a

k jejich relativně snadné dostupnosti. Z celkového počtu 129 pachatelů bez pracovního poměru jich 98 ve svých výpovědích uvedlo, že se této trestné činnosti dopustili jelikož se nacházeli bez finančních prostředků. Část výpovědi jednoho z pachatelů. *“J.K.: nevím kdy to přesně bylo, D.K. mi nabídnul, zdali si nechci přivydělat. Protože jsem ve špatné finanční situaci, souhlasil jsem a zeptal jsem se, ho jakým způsobem. On mi řekl, že mi vystaví falešný občanský a řidičský průkaz a já si na tyto doklady vezmu úvěr na nějaké poště.”*

Přenesením údajů o počtu osob bez zaměstnání z tab. č. 10 do tab. č. 8, (kde jsou uvedeny údaje o věku pachatelů, které jsou rozděleny do tří věkových skupin) zjistíme, kterou věkovou skupinu pachatelů úvěrového podvodu nezaměstnanost postihuje nejvíce (viz tabulka č. 11).

Tabulka č. 11: Celkové počty osob bez pracovního poměru za období let 2003-2007

Počty osob bez zaměstnání				
Rok	Věk do 25	Věk 25 - 40	Věk do - 40	Bez zaměstnání celkem za rok
2003	1	6	10	17
2004	0	4	9	13
2005	2	15	14	31
2006	0	12	21	33
2007	2	8	25	35
Celkem	5	45	79	129
%	3,9	34,9	61,2	100,0

Tabulka č. 11 znázorňuje, že **nezaměstnaností jsou nejvíce postiženi pachatelé ve věku nad 40 let.** V našem průzkumném vzorku 129 pachatelů bez pracovního poměru tato nezaměstnanost postihuje skupinu nad 40 let celkovým počtem 79 osob, tj. 61,2%, skupinu osob 25 – 40 let celkovým počtem 45 osob, tj. 34,9%, a skupinu osob do 25 let celkovým počtem 5 osob, tj. 3,9%. Tímto se také vysvětluje vyšší věkové zastoupení pachatelů této trestné činnosti, jak nám ukazuje tabulka č. 8 s grafem.

10.5.5 Kriminální minulost

Uvedené hledisko nám ukáže, kolik pachatelů z průzkumného vzorku již bylo v minulosti za trestnou činnost trestáno a kolik nikoliv (viz tabulka a graf č. 12). V souvislosti s kriminální minulostí musíme uvést termín recidiva, kterou tímto hlediskem sledujeme.

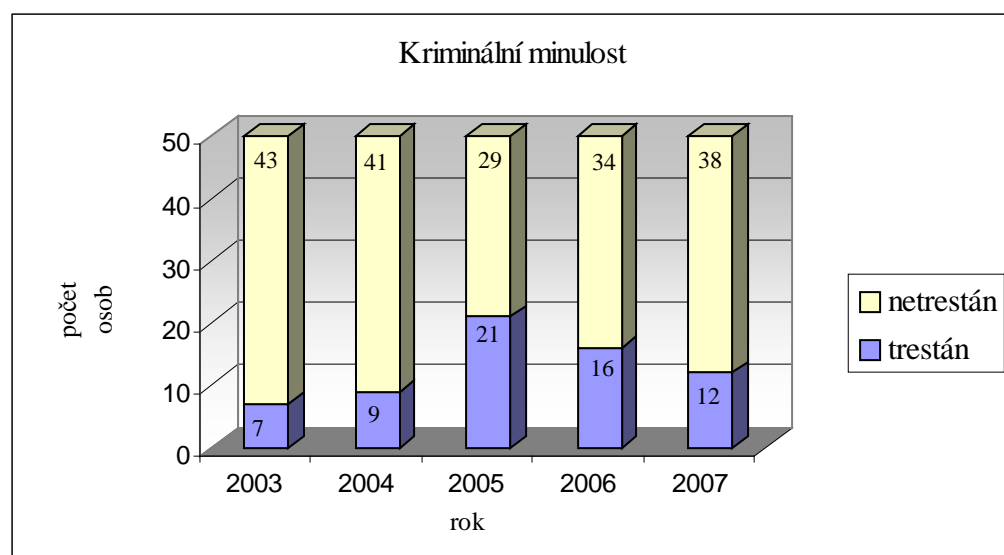
„Pojem recidivní kriminality chápeme jako trestně politický aplikační případ několikanásobné kriminality. Ten se vyznačuje tím, že pachatel byl již nejméně jednou pro nějaký delikt postižen trestněprávními sankcemi a poté se během určitého rizikového časového období

dopustil znovu trestné činnosti.“²⁵ K charakteristickým znakům recidivistů patří např. (výchova ve funkčně nebo strukturálně narušené rodině, nezájem rodičů špatný výkon a chování ve škole, abúzus alkoholu, sklony k agresivitě).

Tabulka č.12 s grafem: Kriminální minulost

Rok	Počet pachatelů		
	trestán 1	trestán 2 a více	netrestán
2003	6	1	43
2004	7	2	41
2005	18	3	29
2006	13	3	34
2007	10	2	38
Celkem	54	11	185
%	21,6	4,4	74,0

Graf č.12

Tabulka č.12 s grafem ukazuje, že z celkového počtu 250 pachatelů průzkumného vzorku 185 pachatelů, tj. 74,0%, nebylo nikdy v minulosti před spácháním trestného činu trestáno, 54 pachatelů, tj. 21,6%, bylo trestáno jednou a 11 pachatelů, tj. 4,4%, bylo trestáno dvakrát a vícekrát.

Graf č. 12 znázorňuje poměrné počty trestaných a netrestaných pachatelů v námi sledovaných obdobích.

Zajímavé je srovnání statistických přehledů MV ČR. Pokud srovnáme podíl, který tvoří recidivisté trestného činu úvěrový podvod s celkovým počtem recidivistů hospodářské trestné činnosti (viz tabulka č. 13). Zjistíme, že v roce 2003 podíl recidivistů trestného činu úvěrový

²⁵ Kaiser, G., *Kriminologie*. Praha: C.H.BECK 1994, s.217

podvod na celkovém počtu recidivistů hospodářské trestné činnosti v okrese Liberec, činil 28,4%, v roce 2004 35,2% v následujícím roce 2005 došlo k nárůstu na 44,8%, v roce 2006 tento podíl již činí 60,7% a v roce 2007 54,5%. Vysoké procento recidivistů u této trestné činnosti je způsobeno tím, že úvěry se staly snadno dostupným prostředkem pro získání peněz.

Tabulka č. 13: *Počty recidivistů hospodářské trestné činnosti v okrese Liberec v letech 2003 - 2007*

Počty recidivistů hospodářské trestné činnosti v okrese Liberec					
Počty recidivistů	Rok				
	2003	2004	2005	2006	2007
Hospodářské činy	116	128	145	178	145
Úvěrový podvod	33	45	65	108	79
%	28,4	35,2	44,8	60,7	54,5

10.5.6 Motivy páčání trestné činnosti

Tímto hlediskem se snažíme zjistit některé důvody, které pachatele průzkumného vzorku vedly ke spáchání hospodářské trestné činnosti. Jedná se tedy vlastně o motivaci k trestné činnosti. U hospodářské trestné činnosti předpokládáme, že základním motivem je snaha o neoprávněný prospěch, snaha o získání peněz.

V našem průzkumu zaměřeném na pachatele úvěrových podvodů jsme sledovali dva základní motivy:

- pachatel již předem sleduje motiv svého vlastního obohacení, žádá o půjčku či úvěr s vědomím, že ji nebude splácet (tito pachatelé většinou používají falešné doklady, uvádějí nepravdivé kontaktní údaje, falešné údaje o zaměstnavateli apod.)
- pachatel má obavy, že neprojde scoringem (tito pachatelé často využívají služeb zprostředkovatelů a většinou předkládají nepravdivé, účelově zkreslené a upravené údaje o zaměstnání, potvrzení o svých příjmech, tají své další půjčky a dluhy)

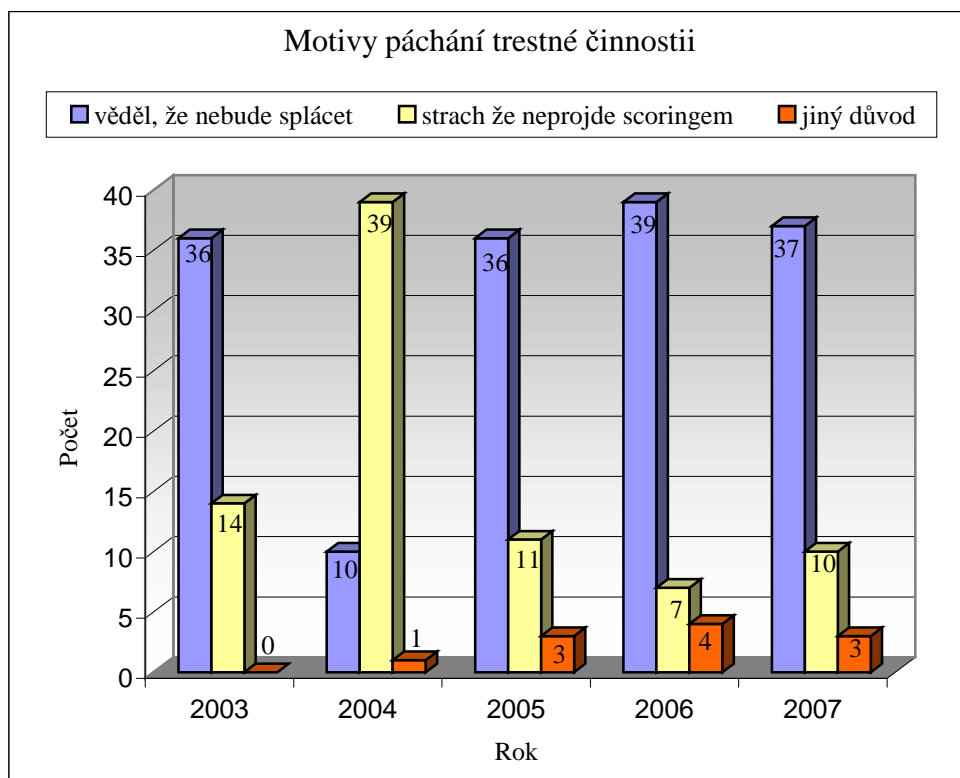
Oba tyto motivy souvisí s neoprávněným dosažením zisku (hypotéky, úvěry u stavebních spořitelén, spotřebitelské úvěry a půjčky, leasing, splátkový prodej).

Vzhledem k tomu, že pohnutek k páčání této trestné činnosti je velké množství, je sledována i možnost jiných důvodů (viz tabulka a graf. č. 14).

Tabulka č. 14 s grafem: Motivy páčání trestné činnosti

Motivy páčání trestné činnosti			
Rok	Počet pachatelů		
	věděl, že nebude splácet	strach že neprojde scoringem	jiný důvod
2003	36	14	0
2004	10	39	1
2005	36	11	3
2006	39	7	4
2007	37	10	3
Celkem	158	81	11
%	63,2	32,4	4,4

Graf č. 14

Vlastním průzkumem jsme zjistili, že z celkového počtu 250 sledovaných pachatelů jich 158, tj. 63,2%, uvedlo, že žádalo o půjčku či úvěr s vědomím, že ji nebude splácet. V této skupině bylo největší zastoupení pachatelů bez pracovního poměru. Tito pachatelé uváděli nepravdivé údaje o zaměstnání, případně výši příjmu, dále sem patřili pachatelé, kteří tuto trestnou činnost páčali pomocí padělaných nebo pozměněných dokladů totožnosti. Pachateli v této skupině byli napadáni (ve 122 případech bezúčelové a účelové spotřebitelské úvěry poskytované společnostmi bez bankovní licence Home Credit, Cetelem aj. a v 36 případech

bankovní spotřebitelské úvěry, které poskytují banky, nejčastěji se jednalo o GE Money a Čs. spořitelnu).

81 pachatelů, tj. 32,4% uvedlo, že měli strach, že neprojdou scoringem. Jednalo se o pachatele, kteří využili k páčání této trestné činnosti nabídky zaměstnance nebo obchodního zástupce banky, či společnosti poskytující finance. V roce 2004, 2005 a 2006 byly takto v 73 případech napadeny instituce poskytující účelové spotřebitelské úvěry na bydlení, Česká spořitelna a Wüstenrot. V obou případech se jednalo o podobné schéma spáchání. Obchodní zástupce společnosti si nechal zveřejnit inzerát obdobného znění „*potřebujete rychle půjčit peníze? Volejte.....*“ Klientům následně nabídl účelový spotřebitelský úvěr s tím, že jim zároveň obstará fakturu s razítkem o koupi např. nábytku, stavebního materiálu která byla potřebná k uvolnění hotovosti z účtu. V obou případech si účtoval provizi 6.000,-Kč.

V případě 11 respondentů, tj. 4,4%, byl zjištěn jiný důvod páčání této trestné činnosti. Např.: žena 48 let, rozvedená, bez pracovního poměru uzavřela úvěrovou smlouvu na částku 20.000,-Kč, ve své výpovědi uvedla: „*Neměla jsem žádné peníze a potřebovala jsem nakoupit potraviny a nějaké další věci do domácnosti.*“ Šetřením bylo zjištěno, že v obchodním domě Hypernova nakoupila potraviny a oblečení.

10.5.7 Způsob využití prospěchu z trestné činnosti

Tímto hlediskem získáme náhled na to, jak pachatelé průzkumného vzorku skutečně využili nebo chtěli využít zisk z trestné činnosti. Předpokládáme, že pachatelé mohou prospěch využít pro sebe nebo, že byl tento prospěch určen pro druhou osobu, a to zejména v případech, kdy pachatel byl k trestné činnosti někým naveden, přemluven nebo donucen. V úvahu může přicházet např. finanční zabezpečení rodiny.

V případě, že pachatel vypovídal ke své trestné činnosti a z jeho výpovědi bylo možno zjistit, jakým způsobem hodlal využít prospěch, zaměřili jsme se v průzkumu na počitky, které chtěl získat či získal. V případě, že prospěch z trestné činnosti pachatelé využili nebo chtěli využít pro sebe, sledovali jsme, zda prospěch použili např. pro získání věcí osobní potřeby, na nákup věcí do domácnosti, včetně spotřební elektroniky, na obstarání alkoholu, drog, na uspokojení chorobné závislosti na hracích automatech. Je zřejmé, že nelze postihnout všechny způsoby využití prospěchu, proto zde byla i možnost uvést jiný způsob využití (viz tabulka s grafem. č. 15).

Z průzkumného vzorku 250 pachatelů se způsob využití trestné činnosti podařilo zjistit u 223 pachatelů trestného činu úvěrový podvod.

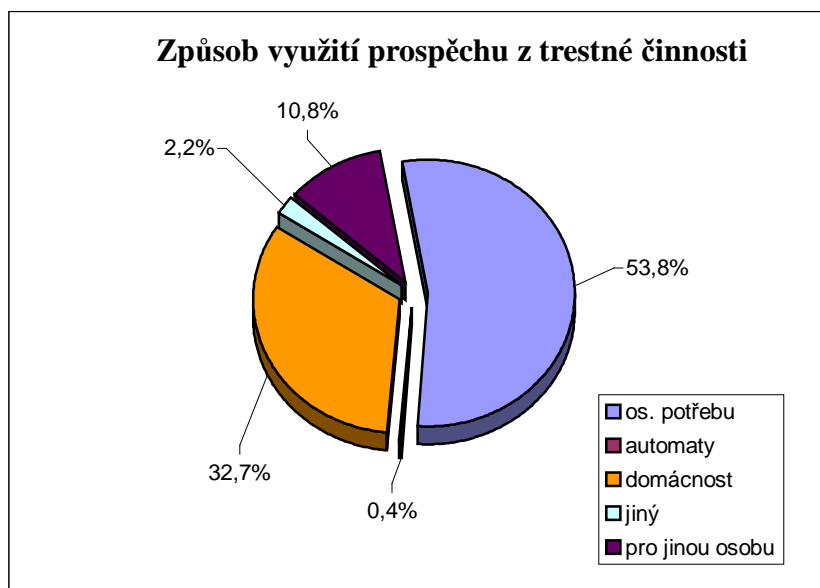
Tabulka č. 15 s grafem: Způsob využití prospěchu z trestné činnosti

Způsob využití prospěchu z trestné činnosti							
	Pro sebe						Pro jinou osobu
	osobní potřebu	bydlení domácnost	alkohol	drogy	automaty	jiný	
Počet	120	73	0	0	1	5	24
%	53,8	32,7	0	0	0,4	2,2	10,8
Pachatelů celkem	199						24
% celkem	89,1						10,8

Vlastním průzkumem jsme zjistili, že 199 pachatelů z průzkumného vzorku chtělo využít nebo využilo prospěch z činnosti pro sebe, 24 uvedlo, že prospěch byl určen druhé osobě. Mezi pachateli, kteří chtěli využít či využili prospěch pro sebe, 120 uvedlo, že byl určen na získání věcí osobní potřeby, tedy že si tímto způsobem chtěli zvýšit životní standard, 73 uvedlo, že byl určen pro domácnost, v jednom případě byl prospěch využit na hru v automatech, 5 uvedlo jiný způsob využití. Na získání drog a alkoholu nevyužil prospěch žádný z pachatelů.

Z výsledku výzkumu vyplývá, že většina pachatelů průzkumného vzorku hodlala využít prospěch z trestné činnosti na získání osobních potřeb, na zvýšení svého osobního standardu.

Graf č. 15

Graf č. 15 uvádí, že 53,8% pachatelů průzkumného vzorku chtělo využít nebo využilo získaný prospěch na získání věcí osobní potřeby, 32,7% je využilo pro potřeby domácnosti, 0,4% na hru na automatech, 2,2% jiným způsobem, u 10,8% respondentů měla mít prospěch jiná osoba.

10.5.8 Příklady z praxe

Pro ilustraci zde uvedeme dva příklady z praxe.

Jako první příklad uvedeme nejčastěji se vyskytující druh úvěrových podvodů, (spotřebitelský úvěr). Tento druh se vyskytoval nejčastěji v našem průzkumném vzorku 250 pachatelů. Pachatelé zde napadali společnosti, které poskytují spotřebitelské úvěry bez bankovní licence, jedná se zejména o bezúčelové a účelové spotřebitelské úvěry. Škody způsobené těmito úvěry nejsou tak vysoké a u jednotlivých případů se pohybují v průměru kolem 50.000,-Kč. Z tohoto důvodu, společnosti poskytující tyto úvěry, zpravidla neprověřují schopnost klienta úvěr splácet.

Muž, 36 let, základní vzdělání, ženatý, 2 děti, bez pracovního poměru a bez příjmu, v minulosti dvakrát soudně trestán pro podvod a krádeže.

V roce 2004 vytvořil několik padělků dokladů totožnosti a řidičských průkazů, které použil pro získání spotřebitelských úvěrů od různých společností. Poprvé se pokusil na padělané doklady uzavřít úvěrovou smlouvu v lednu 2005. Jednalo se o odběr mobilního telefonu, pachatel uvedl, že si chtěl nejprve ověřit kvalitu padělaných dokladů a k tomuto účelu si vybral malou prodejnu mobilních telefonů.

Z výpovědi obviněného: *„Touto malou akcí jsem chtěl prověřit doklady, jestli jsou dobře udělaný.“* Při sjednávání úvěrové smlouvy předložil pracovníci padělané doklady, z výpovědi obviněného: *„Vzhledem k tomu, že se prodavačka dlouho zabývala prověřováním mých dokladů, zavolala si ještě druhého muže a stále se na doklady dívali, tak jsem raději odešel a doklady jsem v prodejně zanechal.“* Na základě této zkušenosti vyrobil nové falešné doklady totožnosti (občanský a řidičský průkaz) a uzavřel na pobočce České pošty se společností Home Credit Finance, a.s. smlouvu o finančním úvěru ve výši 15.000,- Kč.

Z výpovědi obviněného: *„Vybral jsem si malou poštu a zkusil jsem, jestli mi na doklady dají úvěr. Hotovost mi byla okamžitě vyplacena. Následujícího dne jsem vzal padělané doklady a přidal jsme jeden nebo dva padělané útržky ze složenek o pravidelných platbách za elektřinu. Věděl jsem, že je budu potřebovat pro uzavření další smlouvy a šel jsem do prodejny“*

Zde na padělané doklady uzavřel se společností Cetelem ČR a.s. smlouvu o úvěru ve výši 13,298,-Kč a po zaplacení zálohy 700,-Kč odebral domácí kino a televizor.

Z výpovědi obviněného: *“Zboží jsem odebral a ponechal si ho pro svoje osobní užívání. Hned z této prodejny jsem šel do další nedaleké prodejny ... a zde jsem podobným způsobem uzavřel další úvěrovou smlouvu.”* Tentokrát na stejné doklady uzavřel úvěrovou smlouvu ve výši 20.799,- Kč. se společností GE Momey Multiservis, a.s. a po zaplacení zálohy odebral notebook. Notebook později prodal a peníze použil na nákup věcí osobní potřeby.

O týden později se uvedený muž pokusil na stejné doklady v Praze na hlavní poště uzavřít další úvěrovou smlouvu se společností Home Credit Finance a.s. Zaměstnanci u přepážky se předložené doklady zdály být v nepořádku, při jejich ověřování si všiml neklidného chování muže, přivolal tedy ochranku a ta při pokusu o útěk muže zadržela a předala policii. Úředník pracující na přepážce uvedl, že se mu „nezdál“ tisk občanského průkazu.

Obviněný muž naplnil skutkovou podstatu trestného činu padělání a pozměňování veřejné listiny podle § 76/1 trestního zákona a podstatu trestného činu úvěrový podvod dle § 250b/1,3 trestního zákona, neboť při sjednávání uvedl nepravdivé údaje a způsobil škodu v celkové výši 49.097,-Kč.

V druhém případě se jedná o typický úvěrový podvod zasahující do bankovního sektoru. Tyto úvěrové podvody se rovněž vyznačují uzavíráním smluv na základě padělaných dokladů, paděláním živnostenských listů a výpisů z obchodních rejstříků, uvedením a doložením nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů o ekonomické situaci žadatele. Typickým znakem pro tyto podvody je to, že způsobené škody jsou vysoké.

Šetření policií bylo zahájeno na základě oznámení Komerční banky, a.s. Banka zjistila, že úvěr, který poskytla, není splácen. Začala tedy prověřovat doklady, které byly předloženy k vyřízení úvěru, a zjistila, že skutečnosti v nich uvedené se nezakládají na pravdě.

Trestného činu úvěrového podvodu dle §205b odst. 1,4 písm. b) trestního zákona spáchaného v souběhu s trestným činem paděláním a pozměňováním veřejné listiny dle §176 odst.1 trestního zákona se dopustila *žena M.K., 54 let, vzdělání vysokoškolské, vdaná, 2 děti, bez pracovního poměru, netrestána.*

Účastníkem při spáchání tohoto trestného činu byl její *manžel S.K., 56 let, úplné střední vzdělání, bez pracovního poměru, netrestán* tím, že jí poskytl pomoc ke spáchání trestného činu opatřením prostředků.

S.K. založil firmu XXXX, ve které jeho manželka M.K. zastávala funkci předsedkyně představenstva.

Výše uvedená žena M.K., jako předsedkyně představenstva společnosti XXXX, uzavřela v roce 2007 s Komerční bankou, a.s. smlouvu o tzv. PROFI úvěru ve výši 1.000.000,-Kč za účelem profinancování krátkodobých pohledávek z obchodního styku. Při sjednávání této smlouvy uvedla nepravdivé a zkreslené údaje o stavu hospodaření společnosti, předložila falešné přiznání k dani z příjmu právnických osob, padělané potvrzení finančního úřadu o tom, že společnost nemá daňové nedoplatky, lživě uvedla dva významné obchodní partnery, zamlčela, že živnost společnosti, které je představitelka, byla pozastavena, živnostenské oprávnění zaniklo a předmět podnikání byl v plném rozsahu vymazán z obchodního rejstříku.

Po sjednání úvěru převedla Komerční banka finanční částku ve výši 1.000.000,-Kč na účet S.K., který ji postupně po částech vyzvedl v hotovosti u přepážky.

Obviněná M.K. svoji účast na úvěrovém podvodu popírala. Tvrdila, že žádné písemnosti související s úvěrem neobstarávala a neměla tušení, že se jedná o podvod. Tvrdila, že byla pouze předsedkyní představenstva. Z výpovědi M.K.: *„Z mé strany se jednalo pouze o formální funkci, protože fakticky jsem se chodu firmy XXXX nikdy neúčastnila, nic o běhu firmy nevím, vše měl na starosti manžel, on všechno zařizoval. Já sama jsem s nikým nejednala, pouze jsme podepsala písemnosti, které byly předloženy při podepisování úvěru v bance.“* O tom, že by společnost XXXX ukončila svoji činnost, nic nevěděla. Tvrdila, že se o to nezajímala, vše kolem společnosti obstarával manžel, kterému dala plnou moc. Manžel využil práva nevypovídat a odmítl se k celé věci vyjádřit.

Pozn. účast M.K. na padělání a pozměňování veřejné listiny se podařilo prokázat shodnou DNA, která byla zajištěna ze slin kolku, který byl nalepen na výpisu z obchodního rejstříku.

10.6 Vyhodnocení předpokladů

Cílem práce bylo zmapování trestného činu úvěrový podvod, na území okresu Liberec za období let 2003 až 2007 se zaměřením na sociodemografické charakteristiky pachatelů. Pro potřeby naší práce jsme stanovili předpoklady, ve kterých se domníváme, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod dosáhla středního odborného vzdělání. Dále předpokládáme, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod bude ve věku mezi 25-40 let. V posledním předpokladu jsme vyslovili domněnku, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod bude bez pracovního poměru. V následující části se pokusíme předpoklady vyhodnotit.

Předpoklad č. 1 „předpokládám, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod dosáhlo středního odborného vzdělání“ se potvrdila.

Z celkového počtu 250 pachatelů průzkumného vzorku jich většina, 160 pachatelů, tj. 64%, dosáhlo středního odborného vzdělání. 36 respondentů, tj. 14,4%, dosáhlo úplného středního odborného vzdělání. Pouze 4 respondenti, tj. 1,6%, vysokoškolského vzdělání, 50 respondentů, tj. 20,0%, dosáhlo vzdělání v rozsahu základní školy (viz tab. č. 9).

Je zřejmé, že vzdělání pachatelů je ovlivněno potřebami daného průmyslového regionu, kde je tento stupeň vzdělání vyžadován. Za povšimnutí stojí fakt, že ve zkoumaném vzorku se našli i takoví pachatelé, kteří dosáhli pouze vzdělání v rozsahu základní školy. U těchto jedinců lze předpokládat poněkud snížený stupeň inteligence. Dle našich zkušeností se jedná většinou o osoby nezaměstnané.

Předpoklad č. 2 „předpokládám, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod bude ve věku mezi 25-40 let“ se nepotvrdila.

Zde jsme vycházeli z vlastních zkušeností, které ukazují, že většina pachatelů hospodářské kriminality je ve věku, kdy jsou již zaměstnaní, a tedy produktivní. Předpokládali jsme, že tomu bude rovněž u pachatelů úvěrového podvodu.

Vlastním průzkumem jsme zjistili, že ve věku 25-40 let je 107 pachatelů tj. 42,7% průzkumného vzorku (viz tab. č. 8). Tímto se nám nepotvrdila stanovená hypotéza, ve které jsme se domnívali, že většina pachatelů bude právě v tomto věku. Součtem pachatelů v tomto věku a ve věku nad 40 let zjistíme, že většina pachatelů se ve vyloženě produktivním věku nachází. I když se nám naše hypotéza nepotvrdila, lze konstatovat, že u pachatelů průzkumného vzorku hospodářská trestná činnost“úvěrový podvod“ není důsledkem nevyzrálosti či o neuvědomění si následků svého jednání.

Předpoklad č. 3 „předpokládám, že většina (více než 50%) pachatelů trestného činu úvěrový podvod bude bez pracovního poměru“ se potvrdila.

Z celkového počtu 250 pachatelů průzkumného vzorku jich většina, 129 pachatelů, tj. 51,6% bylo bez pracovního poměru a 121 pachatelů, tj. 48,4, bylo zaměstnáno (viz tab.č. 10).

Příčinou vysokého procenta nezaměstnaných, kteří páchají tuto trestnou činnost, je snadná dostupnost spotřebních úvěrů.

11 Závěr

V naší práci jsme popsali hospodářskou kriminalitu, zabývali se jejími okolnostmi a jejím vývojem na území okresu Liberec. Bylo potvrzeno, že nejčastěji zastoupeným hospodářským trestným činem v naší společnosti, ale také v okrese Liberec, je úvěrový podvod dle § 250 trestního zákona. K největšímu nárůstu tohoto trestného činu dochází v roce 2005, neboť v tomto období došlo k vyšší dostupnosti zejména spotřebitelských úvěrů.

Z výsledků průzkumu námi sledovaného vzorku 250 pachatelů trestného činu úvěrový podvod vyplývá, že tito pachatelé využívali převážně neúčelové, nebankovní spotřebitelské úvěry poskytované společnostmi bez bankovní licence, využili zde možnosti vyplacení peněz v hotovosti a jejich využití k jakýkoliv účelům. Druhým nejčastěji využívaným druhem byl účelový spotřebitelský úvěr, který byl v nejvyšší míře využíván na nákup spotřebního zboží pro domácnost.

Na základě poznatků provedeného průzkumu k pachatelům této trestné činnosti uvádíme, že z výsledků sledovaného vzorku 250 pachatelů vyplývá, že tito pachatelé dosáhli většinou střední odborné vzdělání. Většina se nacházela ve věkovém pásmu nad 40 let, tedy v produktivním věku. Lze u nich proto předpokládat vyzrálou osobnost a hospodářská trestná činnost u těchto pachatelů není páchána z důvodu dozrávání či mladické nerozvážnosti.

Významný vliv na páchání trestného činu úvěrový podvod v našem vzorku mělo vysoké zastoupení nezaměstnanosti. Její dopad se projevil nejvíce u skupiny osob nad 40 let. Zdá se, že nezaměstnanost u této skupiny osob měla velký vliv na jejich motivaci ke spáchání tohoto trestného činu. Pachatelé se ve většině případů vlivem ztráty zaměstnání a zadlužení dostali do tíživé finanční situace a v získání úvěru spatřovali možnost, jak snadno a rychle vzniklou situaci řešit.

Prospěch z trestné činnosti byl ve většině případů využit pro získání věcí osobní potřeby, ke zvýšení životního standartu, v žádném případě nebyl využit k získání alkoholu nebo závislosti na něm, nebyl využit na získání drogy. Pouze v jediném případě byl použit ke hře na výherních automatech.

Jelikož dvě třetiny pachatelů průzkumného vzorku pochází z řad prvotrestaných osob, lze na základě poznatků našeho průzkumu, uvažovat o tom, že většinu z nich lze zařadit mezi tzv. „krizové pachatele“ nebo případně mezi tzv. „příležitostné pachatele.“

Za společensky negativní jev považuji fakt, že převážná část pachatelů (63,2%,) se této trestné činnosti dopouštěla již s vědomím, že sjednanou půjčku nebude splácet a to buď z důvodu

tíživé finanční situace způsobené například nezaměstnaností. Zde mezi nejčastější způsoby páčání této trestné činnosti patřilo uvedení nepravdivých údajů o zaměstnání a potvrzení o výši příjmu nebo v horším případě kdy se pachatel na tuto trestnou činnost předem připravoval. Zde se jednalo o trestnou činnost spáchanou za pomoci padělaných dokladů totožnosti a listinných materiálů potřebných pro získání úvěru. V těchto případech pachatelé využívají omezené možnosti ověření pravosti dokladů. Proto v zavedení biometrických prvků u dokladů totožnosti vidím jako účinné opatření proti zneužití.

Závěrem lze říci, že úvěrové podvody jsou v současnosti závažným celospolečenským problémem, kterému je potřeba věnovat velkou pozornost ze strany všech orgánů podléjících se na jejím potírání a dále ze strany státu.

12 Navrhovaná opatření

Žádná metoda prevence podvodů není stoprocentní zárukou, že bude zabráněno podvodnému jednání. Navrhovaná opatření by měla vést k minimalizaci podvodných jednání. Riziko podvodů lze podstatně snížit pomocí vhodného spojení preventivních a kontrolních opatření (poznání klienta, poznání zaměstnance, vytvoření kontrolního systému, spolupráce s policií ČR, znalost podvodných schémat), která odstraší podvodníky, a odradí příležitostné pachatele.

Poznání klienta

Úvěr poskytovat klientům, které banka dobře zná, např. (klient má u banky vedený účet, již v minulosti splatil poskytnutý úvěr).

Důraz kladu na ověřování údajů uvedených klientem, a to nejen u jeho zaměstnavatele, ale také z veřejně dostupných zdrojů. Velmi důležitým prostředkem je využívání „Nebankovního registru klientských informací“, v němž jsou nejen negativní informace, ale také pozitivní informace o těch klientech, kteří poskytli souhlas s poskytováním osobních údajů. Další účinnou prevencí je využívání Centrálního registru dlužníků České republiky – CERD. Ten umožňuje vyhledávat nesplacené závazky osob a ekonomických subjektů.

Velice účinné opatření spatřuji v možnosti, ověření platnosti dokladů na internetových stránkách MV ČR. Zde jsou doklady evidované jako ztracené, odcizené, neplatné ze zákona a na základě rozhodnutí. Jsou zde rovněž uvedena data ohlášení ztráty nebo odcizení dokladů.

Poznání zaměstnance

Velkou část podvodů spáchají vlastní zaměstnanci. Z tohoto je zřejmý význam pečlivého rozhodování o tom, koho přijmout do zaměstnání nebo koho povýšit na funkci, která vyžaduje vysokou úroveň důvěry a finanční odpovědnosti. Při přijímání pracovníků doporučuji používat metody ověřování bezúhonnosti uchazečů. Při nich se získávají informace o charakteru, poctivosti, zkušenostech a kvalifikačních předpokladech uchazečů nebo zaměstnanců. Kvalitní a spolehlivý pracovník se nezapojí do nestandardních aktivit, které by mohly poškodit organizaci a vystavit ji riziku finančních ztrát například při realizaci podvodných jednání.

Nelze očekávat stoprocentní záruku. Tento přístup však v praxi poskytuje vyšší jistotu, že do organizace nebude přijímán potenciální podvodník. Současně to může sloužit jako účinná pojistka proti tomu, aby se určité typy lidí vůbec o zaměstnání v dané společnosti ucházely.

Vytvoření kontrolního systému

Kontrolní systém působí preventivně proti podvodným jednáním. Spočívá v celé řadě vnitřních předpisů, nařízení a pravidel, které určují kompetence jednotlivých pracovníků a manažerů. Při poskytování nižších úvěrů se osvědčuje posuzování alespoň dvou pracovníků a u úvěrů s vyšším limitem doporučuji kolektivní schvalování nebo schvalování prostřednictvím komisí.

Spolupráce s policií ČR

Velice důležitá je spolupráce policie s organizacemi, které jsou poškozovány hospodářskou kriminalitou. Důraz kladu na vzájemné a včasné informování se o nových formách a metodách páchání této trestné činnosti a o možnostech včasného rozpoznání případného páchání podvodného jednání.

Znalost podvodných schémat

Doporučuji provádět pravidelná školení zaměstnanců organizace. Tato školení jsou dalším způsobem, jak zvýšit povědomí pracovníků o tom, co se považuje za podvodné a nevhodné jednání, jak zabráňovat a odhalovat pochybení a co dělat, dojde-li k hospodářské kriminalitě. Školení by měla být zaměřena na získání základní znalosti podvodných jednání tak, aby mohli zaměstnanci snadněji a včas reagovat na případné hrozby.

V rámci technických opatření, vidím do budoucna jako vhodné zavedení biometrických prvků, které stíží zneužívání í osobních dokladů

Závěrem lze konstatovat, že kriminalitě obecně, a to i té hospodářské, je lepší předcházet. Prevence je lepší v tom, že je snadnější a levnější než represe. Zdůrazňuji, že prevence hospodářské kriminality nemůže být jen záležitostí policie, ale musí se na ní podílet co nejširší spektrum subjektů.

13 Seznam použitých zdrojů

- BRABCOVÁ, I. *Hospodářská kriminalita z pohledu Kriminologie*. vydává: Praha: Policejní akademie ČR, 2001. ISBN 7251-071-1.
- ČÍRTKOVÁ, L., *Policejní psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-475-3.
- ČÍRTKOVÁ, L., FIALKA, M., a kol. *Podvody, zpronevěry, machinace*. 1. vydání. Praha: Armex, 2005. ISBN 80-86795-12-8.
- HARTL, P., HARTLAVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-303-X.
- CHMELÍK, J., a kolektiv. *Rukověť kriminalisty*. vydal: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-868998-36-9.
- CHMELÍK, J., HÁJEK, P., NEČAS, S. *Úvod do hospodářské kriminality*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2005. ISBN 80-86898-13-X.
- Ilustrovaná encyklopedie*. Encyklopedický dům. spol.s.r.o. Praha, 1995. ISBN 80-901647-6-5.
- KAISER, G., *Kriminologie*. Praha: C.H.BECK 1994, ISBN 80-7179-002-8.
- KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.
- Metodické doporučení k postupu policejních orgánů v trestním řízení pro trestný čin úvěrový podvod ve smyslu § 250b tr. zákona*. vydal: Policejní prezidium ČR: Praha 2006.
- MUSIL, J., a kol. *Kriminalistika*. Praha: C.H.Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8.
- ŠÁMAL, P., a kol., *Trestní zákon*. 6 vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. ISBN 80-7179-876-7.
- ŠÍMA, A., SUK, M. *Základy práva pro střední a vyšší odborné školy*. 6 vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. ISBN 80-7179-876-2.
- ÚZ-Úplné znění. č. 580. *Trestní předpisy*. vydává nakladatelství Sagit a. s., 2007. ISBN 978-80-7208-586-6.
- ZAPLETAL J., a kolektiv: *Kriminologie, díl II. zvláštní část*. vydal: Policejní akademie ČR: Praha 2004. ISBN 80-7251-095-9.

Internetové zdroje

Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Liberec v roce 2007.

http://portal.mpsv.cz/sz/local/lb_info [citováno 5.února 2008].

Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na teritoriu Libereckého kraje v roce 2007.

http://www.policie.cz/rs_atlantic/project/article.php?id=86428. [citováno 8.března 2008].

Ministerstvo vnitra ČR. Statistické přehledy kriminality.

http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2005/12_00_1.xls. [citováno 5.února 2008].